

Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟΝ ΤΗΣ Ε. Ο. Κ.

Τοῦ κ. Παναγιώτου Χαρ. Μαυράκη, Ἐπιμελητοῦ Ε.Μ.Π.

Α. ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

1. Τὰ προγράμματα τοπικῆς καὶ κοινοτικῆς ἀναπτύξεως

Τὰ προγράμματα τοπικῆς καὶ κοινοτικῆς ἀναπτύξεως ἤρχισαν καταρτιζόμενα, ἀφ' ὅτου ἐπαγιοποιήθη ἡ πεποίθησις, ὅτι ὁ μηχανισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν καθυστερημένων χωρῶν ἀπαιτεῖ ὅπωςδῆποτε τὴν κινητοποίησιν μιᾶς κοινωνικῆς διαδικασίας. Ἐν τῇ διαδικασίᾳ ταύτῃ πρωτεύοντα καὶ ἀποφασιστικὸν ρόλον καλεῖται νὰ διαδραματίσῃ ὁ ἀνθρώπινος παράγων. Πρὸς τοῦτο, ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον μέτρον ἡ πρόσμιξις μετ' αὐτοῦ ἐνισχυτικῶν τῆς ἐπιμορφώσεως εὐκαιριῶν καὶ ἡ παροχὴ ἀποτελεσματικῶν κινήτρων. Διὰ τῆς συμπεριφορᾶς ταύτης ἐπεδιώχθη νὰ ἀποσαφηνισθῇ ἡ γνώσις τῶν ἀντικειμενικῶν δυνατοτήτων καὶ προοπτικῶν, νὰ συνειδητοποιηθῇ ἡ ἀναγκαιότης ἀξιοποιήσεως τούτων καί, τέλος, νὰ κατευθυνθῇ ἡ δραστηριότης μὲ γνώμονα τὴν προσαρμοστικότητα πρὸς τὰς ταχέως μεταβαλλόμενας συνθήκας καὶ ἀπαιτήσεις.

Ἡ ἀναγκαιότης ἀξιοποιήσεως τῶν ἀνθρώπινων δυνάμεων, ὡς καὶ τῶν φυσικῶν τοπικῶν δυνατοτήτων ἐγένετο ἀντιληπτὴ καὶ ἐκ διαφόρων ἐρευνῶν. Αὗται διενηργήθησαν ὑπὸ τοῦ Ο. Η. Ε. εἰς τινὰς χώρας, τῶν ὁποίων μέγιστον τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ διεβίου εἰς ἀγροτικὰς περιοχάς, ὑπὸ συνθήκας χαμηλοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Ἐκ τῶν ἐπακολουθηθειῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν πειραματισμῶν, διεπιστώθη ἡ ἐπιτυχία τὴν ὁποίαν ἔχουν ἡ ἐκτέλεσις ἐθνικῶν προγραμμάτων κοινοτικῆς ἀναπτύξεως καὶ δὴ αὐτοαναπτύξεως καὶ αὐτοβοηθείας τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἠθικὴν, τεχνικὴν καὶ οἰκονομικὴν συμπαράστασιν τοῦ κράτους.

ἀπεικονιζομένων εἰς ἐνιαῖα προγράμματα περιφερειακοῦ ἐπιπέδου².

Κατὰ τὴν περίοδον 1948 - 1953 ἐφηρμόσθησαν τὰ ἐξῆς τέσσαρα προγράμματα :

α. Τὸ Πρόγραμμα «Μικρὰ Ἑξυγιαντικὰ Ἔργα». Δι' αὐτοῦ ἀπεσκοπήθη ἡ καθοδήγησις καὶ ἐν μέρει ἡ ἐνίσχυσις μικρῶν κοινοτήτων, αἵτινες ἐστεροῦντο πόρων βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν δημοσίας ὑγείας τοῦ πληθυσμοῦ των. Αἱ προσπάθειαι εἶχον ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 1935. Πλὴν ὁμως ἐσυστηματοποιήθησαν ἀπὸ τοῦ 1949, διὰ τῆς προηγουμένως παρασχεθείσης ἀρωγῆς ὑπὸ τῆς U.N. R. R. A. (1946). Τὰ ἔργα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐχρηματοδοτήθησαν ἀρχικῶς, ἐν μέρει, καὶ ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Βοηθείας (Σύμβασις E. C. A. 35), ἀνεφέροντο κυρίως εἰς γενικὰ ἐξυγιαντικά, βελτιωτικά τῶν συνθηκῶν ὑδρεύσεως καί, τέλος, εἰς ἀποχετευτικά ἀστικῶν περιοχῶν.

β. Τὸ Πρόγραμμα «Μικρὰ Ἑγγειοβελτιωτικὰ Ἔργα». Δι' αὐτοῦ ἐπανελήφθη ἡ προπολεμικῶς (1937) ἀρξαμένη σχετικὴ προσπάθεια μὲ χρηματοδοτικὰς πηγὰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν καὶ τὰ κατὰ νομοὺς Γεωργικὰ Ταμεῖα. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων τούτων περιελήφθη εἰς τὸ Πρόγραμμα Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας. Τοῦτο ἀρχικῶς μὲν ἐνισχύθη ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Βοηθείας (A. M. A. G.). Τελικῶς ὁμως ἐπεβάρυνε τὸν Προϋπολογισμόν τῶν Δημοσίων Ἐπενδύσεων. Ἀποστολὴ τοῦ προγράμματος ὑπῆρξεν ἡ διὰ τῆς πιστωτικῆς, κυρίως, ὁδοῦ ἐνίσχυσις τῶν κοινοτήτων, συνεταιρισμῶν ὡς καὶ τῶν εἰς ομάδας συνησπισμένων ἀγροτῶν πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων ἀρδευτικῶν, ἀποστραγγιστικῶν, ἀντιπλημμυρικῶν, ἀξιοποιήσεως βοσκοτόπων, ἀγροτικῆς ὁδοποιίας κλπ.

γ. Τὸ Πρόγραμμα «Πρόνοια διὰ τῆς Ἐργασίας». Τοῦτο εἰσήχθη, ἀρχικῶς, διὰ τὴν παραγωγικὴν ἀπασχόλησιν τῶν προσφύγων ἐκ τοῦ ἀνταρτοπολέμου. Ἐτέθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ τότε Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας, κατηρτίσθη ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν ἐν Ἑλλάδι Ἀποστολὴν Κοινωνικῆς Προνοίας τοῦ Ο.Η.Ε. καὶ ἐνισχύθη οἰκονομικῶς ὑπὸ τῶν Η.Π.Α. Ἀργότερον, ἔλαβε μονιμώτερον καὶ εὐρύτερον χαρακτήρα. Ὁ χαρακτήρ τούτου συνίστατο εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς μερικῆς ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πτωχῶν περιοχῶν τῆς Χώρας, διὰ τῆς παροχῆς ἀμοιβῶν, χαμηλοτέρων τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας. Διὰ τοῦ προγράμματος τούτου ἐξετελέσθησαν ἔργα ὀδικά, ἐγγειοβελτιωτικά, ὑδρευτικά, ἐξυγιαντικά καὶ γεωργικά, ἐν γένει. Φορεῖς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων ὑπῆρξαν οἱ ὄργανισμοὶ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, αἱ ἀνιδιοτελῶς συγκροτηθεῖσαι ομάδες (π.χ. ἀθλητικοὶ καὶ ἐξωραϊστικοὶ σύλλογοι), ὑπὸ τὴν εὐθύνην τῶν ἀποκεντρωμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Αἱ ὑπηρεσίαι αὗται ἐπεκουροῦντο καὶ ἀπὸ τὰς εἰς τὰς περιφερείας τῶν στρατιωτικῶν μονάδας (π.χ. M. O. M. A.).

δ. Τὸ Πρόγραμμα «Κοινωνικὰ ἔργα δι' ἐθελοντικῆς ἐργασίας». Σκοπὸς τούτου ἐτέθη ἡ ἐνεργοποίησις τῶν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν κατοίκων τῆς υπαίθρου. Ἡ συμμετοχὴ τῶν κατοίκων εἰς τὴν συνολικὴν ἀξίαν τῶν

ἔργων ἔπρεπε νὰ καλύπτῃ ποσοστὸν 70 %. Τὸ ὑπόλοιπον ἐκαλύπτετο ἀρχικῶς ἐκ τῆς παρεχομένης ὑπὸ τῶν Η. Π. Α. ἐνισχύσεως πρὸς ὑπερπήδησιν τῶν δυσχερεῶν εἰς ἀρχικά κεφάλαια κινήσεως καὶ ἀπόκτησιν τεχνικῆς ἐμπειρίας. Τὰς χορηγηθείσας πιστώσεις, αἵτινες ἀπεσκόπουν εἰς ἐκτέλεσιν κοινοτικῶν ἔργων κοινῆς ὠφελείας, ἔργων ὑδρεύσεως καὶ ἐξυγιαντικῶν ἔργων μικρῶν χρηματοδοτικῶν ἀπαιτήσεων, διεχειρίζοντο τῇ διαμεσολαβῆσει τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, τὰ Νομαρχιακὰ Συντονιστικὰ Συμβούλια.

ε. Τὸ Πρόγραμμα «Ἀναπτύξεως Χρυσουπόλεως (Νέστου). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προγραμμάτων, τὸ «Πρόνοια διὰ τῆς Ἔργασίας» ἐνεργοποιήθη συστηματικῶς διὰ τῆς πειραματικῆς ἐφαρμογῆς του εἰς τὴν Χρυσουπόλιν. Ἡ Χρυσουπόλις ἐπελέγη ὑπὸ τοῦ Ο. Η. Ε. ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν εἰδικοῦ προγράμματος κοινοτικῆς ἀναπτύξεως. Τοῦτο θεωρεῖται ὅτι ἀπετέλεσε καὶ τὴν ἀφορμὴν ἰδρύσεως καὶ δράσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως τοῦ Β. Ε. Ι.²⁴.

Ἡ ὀργάνωσις τῶν φορέων ἀναπτύξεως ἐστηρίχθη εἰς τὴν συγκρότησιν ἑνδεκα ἐπιτροπῶν⁴⁸. Ἐκ τούτων αἱ ἐξ (κοινοτικαὶ ἐπιτροπαὶ) ἦσαν ἐπίλεκτοι, μὲ περιφερειακὴν τοῦ δήμου προέλευσιν, ἀπαρτισθεῖσαι ἐκ μελῶν ὑποδειχθέντων ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης (εἰς μίαν δὲ περίπτωσιν καὶ κατόπιν ψηφοφορίας). Ἡ ἐβδόμη, (μὲ ἐκτελεστικὰς ἀρμοδιότητας) ἦτο τετραμελοῦς συνθέσεως, τὰ δὲ μέλη της διωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ δημάρχου. Αἱ ὄγδοη καὶ ἐνάτη ἦσαν γυναικεῖαι ἐπιτροπαί, ἐκ τῶν ὁποίων προήρχετο ἡ δεκάτη (ἐκτελεστική). Τὰ μέλη τῶν ὀκτῶ ἐπιλέκτων μετὰ ἑνὸς ἐξ ἐκάστης ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς ἀπήρτιζον τὴν ἑνδεκάτην ἐπιτροπὴν (Κεντρικὴν). Αὕτη εἶχεν ἀποστολὴν τὴν ἐκπόνησιν ἑνὸς ἐνιαίου προγράμματος διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν διαφόρων προγραμμάτων τῶν ἐπιτροπῶν. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο συνετονίζετο μετὰ τοῦ προγράμματος γεωργικῶν ἐφαρμογῶν τῆς Ὑπηρεσίας Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν ὑπὸ μελῶν ταύτης, αἵτινα ἐπελέγοντο ὑπὸ τῶν Κοινοτικῶν Ἐκτελεστικῶν Ἐπιτροπῶν.

Ἀντικείμενον τῶν ἐργασιῶν τῶν ἐπιτροπῶν ἦτο ἡ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν κατόικων συζήτησις περὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν δυνατοτήτων ἀναπτύξεως τοῦ τόπου, ἡ ἐκπόνησις ἀδρομερῶν προγραμμάτων καὶ ἡ ἀπ' εὐθείας ἐπικοινωνία μετὰ τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν.

Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὡς ἄνω προγράμματος συμμετέσχον τόσον τὸ Κράτος ὡς οἱ κάτοικοι τῆς Χρυσουπόλεως. Ἡ κρατικὴ οἰκονομικὴ συμβολὴ συνίστατο τὰς περισσοτέρας φορὰς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων (ἀρδευτικῶν, ὑδρονομικῶν, ἀποστραγγιστικῶν), χρηματοδοτουμένων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως (νομαρχιακῶν κονδύλιον μικρῶν κοινωφελῶν ἔργων, τεχνικὴ βοήθεια). Τέλος, ἡ συμμετοχὴ τῶν κατοίκων ἐξεδηλοῦτο διὰ τῆς ὑπὸ τῶν ἰδίων χρηματοδοτήσεως ἀρδευτικῶν, κυρίως ἔργων, ἐκ δανειῶν τῆς Α. Τ. Ε., τὴν κατασκευὴν ἀγροτικῶν ὁδῶν, τὴν διάνοξιν δρόμων, τὴν ἐθελοντικῶς προσφορὰν προσωπικῆς ἐργασίας, τὰς συνεισφορὰς εἰς εἶδος (χῶμα, χρήσις ὀχημάτων κλπ.) ὡς καὶ συνεισφορὰς διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ λειτουργίαν διδακτηρίων.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παρατεθέντων συνάγεται, ὅτι διὰ τῶν προγραμμάτων

τοπικῆς ἀναπτύξεως ἐπεδιώχθη ἡ κατανόησις τῆς σπουδαιότητος ἐπιλύσεως τῶν τοπικῶν προβλημάτων ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν κατοίκων μιᾶς περιοχῆς ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐκπροσωπευτικῶν τούτων ὀργάνων. Πρὸς τοῦτο, ἡ σύστασις ἐπὶ περιφερειακοῦ ἐπιπέδου Νομαρχιακῶν Συμβουλίων ἀπέβη ἀποφασιστικῆς σημασίας. Ταῦτα συνεκροτήθησαν ἐξ ὄλων τῶν τοπικῶν παραγόντων, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς τῶν ἠδύνατο νὰ ἀναπτύξουν πρωτοβουλίας γενικωτέρας κοινοτικῆς ἀναπτύξεως. Ἐξ ἄλλου, ἐπὶ τοπικοῦ ἐπιπέδου συνεστήθησαν εἰδικαὶ ἐπιτροπαί, εἰς τὰς ὁποίας ἐξεπροσωποῦντο κοινοτικά καὶ κοινωφελεῖς ὀργανώσεις.

Διὰ τῆς συστάσεως τῶν ὡς ἄνω φορέων ἐπεδιώχθη ἡ ἀνάληψις πρωτοβουλιῶν κοινωφελοῦς περιεχομένου καὶ ἡ συνένωσις τῶν τοπικῶν παραγόντων πρὸς ἀξιοποίησιν τῶν ἐμψύχων καὶ ἀψύχων τοπικῶν δυνατοτήτων. Κατὰ συνέπειαν ἀπεσκοπήθη ἡ οἰκονομική, κοινωνική καὶ ἐκπολιτιστικὴ ἀνέλιξις τῆς περιοχῆς, διὰ προγραμματισμένων ἐνεργειῶν τοπικοῦ καὶ περιφερειακοῦ ἐνδιαφέροντος.

Τὰ προγράμματα τοπικῆς ἀναπτύξεως, ἐνεργοποιήθησαν διὰ τῶν ἔργων τῶν Νομαρχιακῶν Προγραμμάτων. Ταῦτα χαρακτηρίζονται ὡς μία μορφή ἰδιαζούσης καὶ εἰδικῆς τεχνικῆς βοήθειας, καθ' ὅσον πλὴν τῶν τεχνικῶν ἐφοδίων καὶ τῆς ἐμπειρίας περιλαμβάνουν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν καθοριζομένων ἐντὸς ὀργανωμένου νομικῶς πλαισίου καὶ ὀρισμένου μηχανισμοῦ χρηματοδοτήσεώς των. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ κινητοποίησις τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου, πρὸς τὸ ὅποῖον κατὰ κύριον λόγον ἀπέβλεψαν, οὐδὲν ἔξεδηλοῦτο ἢ ἐκδηλούμενον ἦτο ἀσθενές, παρενέβαινον ἄνωθεν ἰσχύειν δυνάμεις. Αἱ δυνάμεις αὗται ἦσαν τὰ ἐπιτελικά στελέχη τῶν νομαρχιῶν. Ταῦτα, προδιαγράφοντα καὶ ἐν ταῦτῳ προβάλλοντα τὰ ἀναμενομένας ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν προγραμμάτων ὠφελείας διὰ τὸν τόπον, συνέβαλον εἰς τὴν ὑπὸ τῶν κατοίκων κατανόησιν καὶ ἐκδήλωσιν προθυμίας υἰοθεσίας καὶ ἐπιτυχοῦς ἐκβάσεως.

Τὰ νομαρχιακὰ ἔργα τῶν κρατικῶν προγραμμάτων ἀπέβλεψαν, ἀφ' ἐνὸς εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν αὔξησιν τῶν εἰσοδημάτων. Ταῦτα, χρηματοδοτούμενα ὑπὸ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων περιέλαβον πλὴν τῶν Μικρῶν Κοινωφελῶν Ἔργων (Μ. Κ. Ε.) καὶ μεγαλύτερα ἔργα. Τὰ Προγράμματα Νομαρχιακῶν Ἔργων ἀρχικῶς ἦσαν τεσσάρων κατηγοριῶν. Ἄργότερον, ὅμως, ἀφ' ὅτου δύο ἐξ αὐτῶν συνεχωνεύθησαν, ἔχομεν τρία, ἢτοι τὸ Πρόγραμμα Μελετῶν, τὰ Μεγαλύτερα Ἔργα καὶ τὰ Μικρὰ Κοινωφελῆ Ἔργα, χαρακτηριζόμενα ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, τὸ ὅποῖον ἔθετον ὡς στόχον.

α. Τὸ Πρόγραμμα Μελετῶν. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ ἐκπόνησις τοπικῆς σημασίας μελετῶν, ἀρμοδιότητος Νομαρχιακῶν Ταμείων. Πρὸς τούτοις ἐδόθησαν εἰδικαὶ πιστώσεις διὰ τὴν ἔγκαιρον καὶ ἐμπεριστατωμένην ἐκπόνησιν εἰδικῶν μελετῶν ὑπὸ εἰδικῶν γραφείων ἰδιωτῶν τεχνικῶν εἰς τὴν ἔδραν ἐκάστου νομοῦ.

β. Τὰ Μεγαλύτερα Ἔργα (Μ.Ε.). Εἰς ταῦτα συνεχωνεύθη καὶ τὸ ἀρχικῶς θεσπισθὲν πρόγραμμα τῶν Μεσαίων Ἔργων. Ἡ διάκρισις τούτων ἀπὸ τῶν Μικρῶν Κοινωφελῶν Ἔργων στηρίζεται εἰς τὸ ὕψος τῆς προϋπολογιζομένης δα-

πάνης, ὡς καὶ εἰς τὸ εὐρύτερον περιεχόμενον τῶν. Ἐκτὸς τῶν γεωργικοῦ ἐνδιαφέ-
ροντος ἔργων περιέλαβον καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἄλλων (π.χ. τουριστικά). Εἰς τὴν κα-
τηγορίαν τῶν Μ. Ε. ἐνετάχθησαν τὰ ἐγγειοβελτιωτικά, αἱ ὑδρεύσεις, αἱ ἀγροτι-
καὶ, δασικαὶ καὶ κοινοτικαὶ ὁδοί, τὰ τουριστικά ἔργα ἐσωτερικοῦ ἐνδιαφέροντος
(ξενῶνες, περίπτερα, κλπ.) ὡς καὶ διάφορα ἄλλα (π.χ. ἀγοραὶ, σφαγεῖα). Ἡ ἐκτέ-
λεσις τῶν ἔργων τούτων ἔχει τρεῖς φάσεις. Εἰς τὴν πρώτην ἀνήκει ἡ πρότασις
κατανομῆς τῶν πιστώσεων (δάνειον, δωρεά, ἐπιδότησις, συμβολή), ἡ κατάρτισις
τῆς τεχνικῆς ἐκθέσεως καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τῆς δαπάνης. Εἰς τὴν δευτέραν
φάσιν ἀνήκει ὁ προγραμματισμὸς, ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχεται ἡ μνημονεύουσα τὸ
ἔργον ἀπόφασις ὡς καὶ ἡ λεπτομερῆς περιγραφὴ τῶν οἰκονομικῶν τούτου χαρα-
κτηριστικῶν. Εἰς τὴν τελευταίαν (τρίτην) φάσιν, ὑπάγεται ἡ χρηματοδότησις,
ἢτοι ἡ ἀποστολὴ χρημάτων, ἀναλόγως τῆς προόδου τῶν ἔργων.

γ. Τὰ Μικρὰ Κοινωφελῆ Ἔργα (Μ. Κ. Ε.). Τὸ Πρόγραμμα
Μ. Κ. Ε. προήλθεν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν τεσσάρων προγραμμάτων τῆς πε-
ριόδου 1948 - 1953 (Μικρὰ Ἐξυγιαντικά Ἔργα, Μικρὰ Ἐγγειοβελτιωτικά Ἔρ-
γα, Πρόνοια διὰ τῆς Ἐργασίας καὶ Κοινοτικά Ἔργα δι' Ἐθελοντικῆς Ἐργασίας).
Ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐνιαίαν ἐμφάνισιν τῶν κρατικῶν προγραμμάτων τοπικῆς
ἀναπτύξεως, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ δρᾶσιν τῶν φορέων τούτων (Ἐπιχειρήματα
Γεωργίας, Ἐσωτερικῶν καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας). Ἐθεσπίσθη τὸ 1953, ἡ δὲ
χρηματοδότησις τοῦ ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1954. Ἡ εὐθὺν τοῦ προγραμματισμοῦ,
τῆς χρηματοδοτήσεως καὶ τῆς ἐφαρμογῆς του, τὴν ὁποίαν εἶχον προηγουμένως
τὰ καθ' ἕκαστα εἰς τὸ Κέντρον εὐρισκόμενα Ἐπιχειρήματα μετετοπίσθη εἰς ἐκάστην
περιφέρειαν (ἔδραν νομοῦ). Ἀρμόδιον ὄργανον εἰς ἐκάστην περιφέρειαν νομοῦ
ὑπῆρξεν ἀρχικῶς τὸ εἰδικῶς συσταθὲν ἐπταμελὲς τοπικὸν (Νομαρχιακὸν) Συμβού-
λιον. Τοῦτο ὑποκατεστάθη ἀργότερον (1957) παρὰ τοῦ Συμβουλίου τῶν Νομαρχιακῶν
Ταμείων. Εἰς ἀμφοτέρωτα τὰ ὡς ἄνω ὄργανα προήδρευεν ὁ Νομάρχης. Ἡ ὑψηλὴ
ἐποπτεία τῶν ἔργων διετηρήθη εἰς τὸ Κέντρον, εἰς τὴν λήψιν δὲ τῶν ἀποφάσεων
ἔθεσπίσθη καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν Ἐπιχειρημάτων Συντονισμοῦ ὡς καὶ Οἰκονομικῶν
καὶ Δημοσίων ἔργων. Διὰ τῆς τοιαύτης ἀποκεντρώσεως ἐθεωρήθη ὅτι θὰ ἀπέ-
βαιεν εὐχερῆς ἡ ἀντιμετώπισις τῶν βασικῶν ἀναγκῶν με εὐρύτητα, κατανοήσιν
καὶ ἀντικειμενικότητα καὶ θὰ ἀνεπτύσσετο ἡ κατάλληλος διαδικασία ἀξιοποιή-
σεως τῶν τοπικῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνατοτήτων.

Τὸ Πρόγραμμα Μ. Κ. Ε. περιέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν μόνον παραγωγικῶν ἔργων
(ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἀποδόσεως), τὰ ὁποῖα καθ' ἑξοχὴν ἦσαν γεωργικοῦ ἐνδιαφέ-
ροντος. Ταῦτα διακρίνονται εἰς γεωργικά (ἀρδεύσεις, ἀποστραγγίσεις, ἀντι-
πλημμυρικά, μικραὶ γεωργικαὶ βιομηχανίαι κλπ.), ἐξυγιαντικά (ἀρδεύσεις, ἀπο-
χετεύσεις ἀκαθάρτων ὑδάτων κ.ἄ.) καὶ εἰς διάφορα ἄλλα (π.χ. ὁδοί, συνδέουσαι
δύο κοινότητες, ἀποχετεύσεις ὀμβρίων ὑδάτων). Διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν Μ.Κ.Ε.
ἀπεσκοπήθη ἡ ἐνίσχυσις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τῆς κοινωνικῆς
καταστάσεως τῶν δήμων, κοινοτήτων, συνεταιρισμῶν, διαφόρων ὀργανώσεων
ὡς καὶ ὁμάδων ἀτόμων. Πάντως, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ προτεραιότης ἐδόθη εἰς τὰς
ἀπόρους κοινότητας τῶν ὄρειων, ἡμιορεινῶν καὶ νησιωτικῶν περιοχῶν.

Ἡ χρηματοδότησις τῶν ἔργων ἐπετεύχθη διὰ χαριστικῶν ἢ δανειακῶν ἐπιχορηγήσεων ἐκ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων. Παράλληλως ὅμως συμμετέσχον καὶ οἱ ὠφελούμενοι ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τούτων. Ὁ συντελεστής συμμετοχῆς τῶν ὠφελουμένων διὰ μὲν τὰ γεωργικὰ ἔργα ὑπῆρξεν 65 % τῆς συνολικῆς ἀξίας, διὰ δὲ τὰ ἐξυγιαντικὰ ἄνω τοῦ 10 %. Ἀπὸ τοῦ 1968 ἡ ἐγκρισίς τῶν προγραμμάτων τούτων καὶ ἡ εἰσήγησις εἰς τὸ Κέντρον διὰ τὴν κατανομήν εἰς τὰς Νομαρχίας τῶν πιστώσεων ἔχει περιέλθει εἰς τὰς ἀρμοδιότητας τῶν Ὑπηρεσιῶν Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως.

3. Ἡ κοινοτικὴ ἀνάπτυξις

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, ἡ κοινότης δὲν θεωρεῖται ὑπὸ τὴν σκοπιάν τῆς αὐτοτελοῦς διοικητικῆς μονάδος. Αὕτη ἐκλαμβάνεται ὡς σύνολον ἀτόμων, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὀργανωμένων εἰς τι νομικὸν πρόσωπον (δῆμοι, κοινότητες, ὀμάδες κοινοτήτων, ὀργανώσεις κλπ.), κατοικούντων εἰς τὸν ἴδιον τόπον καὶ συνδεδεμένων διὰ κοινῶν συνθηῶν, ἀναγκῶν, ὡς καὶ ἐπιδιώξεων. Ἡ κοινότης ἐν προκειμένῳ ἐξετάζεται ὡς μία ἐνιαία οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτιστικὴ ὄντοτης.

Ἐξ ἐπόψεως μεθοδολογίας, ἡ διαδικασία τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως συνίσταται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἐνὸς συντονισμένου συστήματος παροτρύνσεως τοῦ χαλαροῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ παρότρυνσις αὕτη ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν αὐτοδύναμον, κατὰ κύριον λόγον, ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων, ἅτινα σχετίζονται μὲ τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἀξιοποίησιν τῶν τοπικῶν φυσικῶν καὶ ἀνθρωπίνων πόρων καὶ τὴν ἄνοδον τοῦ βιοτικῶ ἐπιπέδου.

Τὰ προγράμματα κοινοτικῆς ἀναπτύξεως ἐφηρμόσθησαν ἄνευ τῶν αὐστηρῶν κανόνων τῆς κρατικῆς διαδικασίας. Ἡ ὑποκίνησις τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου ἐθεωρήθη πρωταρχικῆς σημασίας, ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων ἢ ἀνύψωσις τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἐπιπέδου. Τοιοῦτοτρόπως αἰτιολογούνται τὰ χαρακτηριστικὰ τούτων γνωρίσματα κατὰ τὰς φάσεις τῆς χρηματοδότησεως καὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν. Οὕτως, ἡ ἀντλησις τῶν κεφαλαίων ἐπεδιώχθη καὶ ἐπραγματοποιήθη ἐκ πάσης ἄλλης πηγῆς πλὴν τῆς τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων. Ἐπίσης, ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων δὲν ἀπῆτει τὴν τήρησιν ὀρισμένης διαδικασίας, ἀλλ' ἐστηρίζετο εἰς τοὺς κανόνας τῆς φερεγγυότητος καὶ τοῦ ἀδιαβλήτου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὡς ἄνω κριτηρίων, ὡς καὶ τῆς πραγματοποιηθείσης ὡς ἀνωτέρω ἐντάξεως, προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἀδρομερῆ περιγραφὴν δύο ἀξιολογῶν προγραμμάτων. Ταῦτα ἐφηρμόσθησαν ὑπὸ τοῦ Βασιλικῶ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος (B. I. E.) καὶ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος (A. T. E.).

α. Ἐκ τῆς παρὰ τῷ B. E. I. συσταθείσης Ἐπιτροπῆς Δήμων καὶ Κοινοτήτων, συνεκροτήθη ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως, δι' ἐκπροσώπων ἐκ τῶν διαφόρων Ὑπουργείων καὶ Ἰδρυμάτων. Ἡ Ἐπιτροπὴ συνεργάσθη μὲ τὸν Δημόσιον, τὴν Διοίκησιν ὡς καὶ τὰ πνευματικὰ, κοινωφελῆ καὶ πιστωτικὰ Ἰδρύ-

ματα. Αὕτη ἐξήπλωσε τὴν δραστηριότητά της εἰς ἀπάσας τὰς ἑλληνικὰς γεωγραφικὰς περιοχὰς (τοπικὰς, περιφερειακὰς, ἔθνικὰς), ἀσχέτως βαθμοῦ σπουδαιότητος τούτων⁴.

Κατὰ τὸν δοθέντα ὑπ' αὐτῆς ὀρισμὸν, «Κοινοτικὴ Ἀνάπτυξις εἶναι ἡ καλλιέργεια πνεύματος συνειδητῆς πρωτοβουλίας, δράσεως καὶ συνεργασίας, μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος, διὰ τὴν μεγίστην δυνατὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἀνθρωπίνων καὶ φυσικῶν δυνατοτήτων ἐκάστης Κοινότητος, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν της καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἐπιπέδου της»³¹.

Ἡ κοινοτικὴ ἀνάπτυξις ἐπεδιώχθη εἰς τέσσαρα ἐπίπεδα. Πρῶτον, εἰς τὸ τοπικόν, πρὸς δημιουργίαν τῶν πρωτεργατῶν (πρόεδρος κοινότητος, κοινοτικὰ καὶ δημοτικὰ συμβούλια, ἀγρονόμοι, δασονόμοι, δημοδιδάσκαλοι, γραμματεῖς κοινοτήτων κ.ἄ.). Δεύτερον, εἰς τὸ περιφερειακόν (ἐπιρροῆς πρωτευουσῶν νομῶν), πρὸς δημιουργίαν συνεργατῶν. Τρίτον, εἰς τὸ ἔθνικόν, πρὸς διάδοσιν τοῦ πνεύματος τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως μεταξὺ τῶν διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν, τῶν πιστωτικῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ πνευματικῶν ἰδρυμάτων τῆς Χώρας. Τέταρτον, εἰς τὸ διεθνές, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ σύσφιγξιν τῆς συνεργασίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν διεθνῶν ὀργανώσεων, τῶν ἀσχολουμένων μετὰ τὴν μελέτην καὶ τὸν πειραματισμὸν ἐπὶ θεμάτων κοινοτικῆς ἀναπτύξεως (συνέδρια, ὑποτροφίαι, τεχνικὴ βοήθεια κλπ.).

Ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ὡς ἄνω ἐπιδιώξεων διωργανώθησαν εἰς διάφορα γεωγραφικὰ διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος «Συνέδρια Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως Περιφερειακοῦ Ἐπιπέδου», εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων συμμετέσχον τρεῖς ἕως πέντε νομοί. Ἀντικείμενον τῶν ἐργασιῶν τῶν Συνεδρίων ἦτο ἡ μελέτη καὶ ἡ ἐξεύρεσις τῶν καλλιτέρων τρόπων ἐφαρμογῆς καὶ προβολῆς τῶν σκοπῶν τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ συμβολὴ τοῦ Β. Ε. Ι. εἰς τὴν ὑπὸ τούτου ἀναληφθεῖσαν πρωτοβουλίαν συνίστατο εἰς τὴν παρακίνησιν τῶν τοπικῶν φορέων αὐτοδιοικήσεως πρὸς ἐκτέλεσιν ποικίλων προγραμμάτων ἔργων, τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος. Οἱ ἐν λόγῳ φορεῖς, παραλλήλως πρὸς τὴν πρωτοβουλίαν, εἶχον καὶ τὴν εὐθύνην ἐκτελέσεως τῶν ἔργων. Οὗτοι ἐπεκουροῦντο ὑπὸ τῶν περιφερειακῶν κρατικῶν ὀργάνων καὶ τῶν κατοίκων τῶν ἐνδιαφερομένων περιοχῶν, διὰ τῆς ἐθελοντικῆς προσφορᾶς τῶν προσωπικῶν τῶν ὑπηρεσιῶν (ἐθελοντικὴ ἐργασία).

Ἡ πειραματικὴ χρηματοδότησις ἐγένετο ἀρχικῶς ἐκ τῶν ἰδίων πόρων τοῦ Β. Ε. Ι., ὑπὸ μορφήν ἀτόκου καὶ μεσοπροθέσμου δανείου (διαρκείας 2 - 3 ἐτῶν). Ἀργότερον δὲ ὑπὸ τοῦ Ταμείου Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων μετὰ χαμηλὸν τόκον. Διὰ τῆς οικονομικῆς ταύτης ἐνισχύσεως ἐπεδιώχθη ἡ προώθησις τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινοτικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τοιαῦτα ἔργα ἦσαν ὀδικὰ, ἐγγειοβελτιωτικά, ἔξυγιαντικά, οἰκοδομικά (σχολικὰ κτίρια, ναοί, βιβλιοθήκαι, τουριστικοὶ ξενοῦνες, γυμναστήρια κλπ.)¹.

β. Τὸ ὑπὸ τῆς Α. Τ. Ε. Πρόγραμμα Μικρῶν Ἐγγειοβελτιωτικῶν Ἔργων ἀποσκοπεῖ ἀπὸ τῆς θεσπίσεώς του (1930) εἰς τὴν χορήγησιν (εἰς κοινότητας, συνεταιρισμοὺς, ὀμάδας ἀγροτῶν, μεμονωμένα ἄτομα) βραχυπροθέσμων καὶ

μεσομακροπροθέσμων δανείων ατομικού ή ομαδικού ενδιαφέροντος έργων (άρ-
δευτικά, αποστραγγιστικά και αντιπλημμυρικά). Όσαύτως παρέχονται δάνεια
και τεχνικά μέσα διά την βελτίωσιν τής παραγωγικότητας του γεωργικού τομέως²¹.

Το πρόγραμμα τουτο έκάλυψε μέχρι σήμερα πλείστας απομακρυσμένας
περιοχάς τής υπαίθρου και επιδιώκει την παρότρυνσιν του τοπικού στοιχείου εις
την ανάληψιν πρωτοβουλιών βελτιώσεως τής αγροτικής οικονομίας.

4. Η προϊστορία του περιφερειακού προγραμματισμού

Εις την προϊστορίαν του περιφερειακού προγραμματισμού εντάσσομεν τας
κρατικές προσπάθειας περιφερειακής ανάπτυξεως, αίτινες κατεβλήθησαν και έπε-
ρατώθησαν πριν ή συστηματοποιηθῆ ὁ περιφερειακός προγραμματισμός τής Χώρας
μας διά τής ενάρξεως τής ιδρύσεως τών Ὑπηρεσιών Περιφερειακής Ἀναπτύ-
ξεως (1961). Κατά συνέπειαν, αἱ ἐκδηλώσεις, αίτινες ἔλαβον μὲν χώραν πρό τής
ιδρύσεως τών ἐν λόγω Ὑπηρεσιών, πλὴν ὅμως συνεχίσθησαν ὑπ' αὐτῶν, θά ἀπο-
τελέσουν ἀντικείμενον ἀναπτύξεως εἰς ἐπόμενον κεφάλαιον.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην και ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων προσπαθειῶν τοπι-
κῆς και κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, ἔχομεν : Πρῶτον, τὰ ὀργανωθέντα ὑπὸ τῆς Ὑ-
πηρεσίας Συντονισμοῦ Ἐφαρμογῆς Σχεδίου Ἀναπτύξεως (Υ. Σ. Ε. Σ. Α.) του
Ἐπιχειρηματικοῦ Συντονισμοῦ «Περιφερειακὰ Συνέδρια Ἀνορθώσεως τῆς Χώρας»
(1949 - 1950) και δεύτερον, τὸ ἐκπονηθὲν και ἐν μέρει ἐφηρμοσθὲν πρόγραμμα
«Ἔργα Ἀγροτικῆς Κινητοποιήσεως» (1952 - 1953).

α. Τὰ Περιφερειακὰ Συνέδρια Ἀνορθώσεως τῆς Χώ-
ρας⁴³. Τὸ 1949 και ἐν τῷ πλαισίῳ του καταρτισθέντος τετραετοῦ προγράμματος
οικονομικῆς ἀνορθώσεως (1948 - 1952), ἡ Υ. Σ. Ε. Σ. Α. ἀπεφάσισε τὴν ἀνά μῆνα
διοργάνωσιν τῶν ὡς ἄνω περιφερειακῶν συνεδρίων εἰς ἕκαστον τῶν κυριωτέρων
διαμερισμάτων τῆς Χώρας. Ὡς στόχος τούτων ἐτέθη ἡ ἐξασφάλισις τῆς συνεργα-
σίας τῶν εἰς τὰς διαφόρους γεωγραφικὰς (διοικητικὰς) περιφέρειας ἐνδιαφερομέ-
νων παραγωγικῶν τάξεων (ὡς και ὀργανισμῶν και ὑπηρεσιῶν) μετὰ τῶν ἀρχῶν
του Κέντρου, αίτινες εἶχον ἀναλάβει τὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἑλληνικῆς οικονομίας.
Σκοπὸς τῶν συνεδρίων δὲν ἦτο μόνον ἡ παρουσίασις τῶν τοπικῶν αἰτημάτων και
ἡ διατύπωσις συναφῶν ἀπόψεων. Ταῦτα ἀπέβλεψαν και εἰς τὴν περαιτέρω ἐπε-
ξεργασίαν τῶν προβλημάτων, αἵτινα ἤθελον προκύψει ἐκ τῶν συζητήσεων ὡς και
εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἐνδεδειγμένων λύσεων. Τὰ συζητηθέντα θέματα, πέραν του
αὐστηρῶς περιφερειακοῦ ἀντικειμένου των, ἀνεφέροντο και εἰς τὴν διοικητικὴν
και τὴν βιομηχανικὴν ἀποκέντρωσιν, τὸν ἐξηλεκτρισμὸν τῆς Ἑλλάδος (πρὸς
ἀπάμβλυσιν τῶν διαφορῶν τιμῆς καταναλώσεως ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς τὰ διά-
φορα διαμερίσματα), τὴν ἐπὶ ἀνδρωσιν τῶν κρατικῶν περιφερειακῶν τεχνικῶν
ὑπηρεσιῶν με τεχνικούς, τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, τὴν ἐκτέλεσιν
ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων ἐπαρχιακῆς και κοινοτικῆς ὁδοποιίας κ.ἄ.

β. Τὸ πρόγραμμα «Ἔργα Ἀγροτικῆς Κινητοποιή-

σεως» ἐφηρμόσθη ἐντὸς τοῦ πνεύματος τῆς τοπικῆς ἀναπτύξεως (καὶ δὴ ἐλλίπῳς καὶ χρονικῶς περιορισμένῳ). Αἱ περιοχαί, αἵτινες ἐπελέγησαν ὑπ' αὐτοῦ ἦσαν ἡ ὄρεινὴ παραμεθόριος ζώνη τῶν νομῶν Σερρῶν - Δράμας, τὸ βόρειον παραμεθόριον τμήμα τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων καὶ ἡ δασικὴ περιοχὴ τῆς Ἡπειρωτικῆς Πίνδου, τὸ Ζαγόρι³.

Τὴν ἐκπόνησιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος ἀνέλαβον ἀπὸ κοινοῦ τὰ Ὑπουργεῖα Συντονισμοῦ, Γεωργίας, Ἐσωτερικῶν, Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ ἡ Α. Τ. Ε. Δι' αὐτοῦ ἐπεδιώχθη ἡ ὑφ' ἐκάστου Ὑπουργείου κινητοποιήσις τῶν φορέων τῶν τῶν προγραμμάτων, ἔργων τοπικῆς σημασίας καὶ ἡ ἀπὸ κοινοῦ δράσις τούτων. Ἐν τῇ ἐκτελέσει τούτων συμμετέσχον μονάδες μηχανικοῦ τοῦ Στρατοῦ διὰ μηχανημάτων καὶ ἐιδικῶν στελεχῶν καὶ συνέβαλον οἱ κάτοικοι διὰ τῆς ἐθελοντικῆς ἐργασίας καὶ τῆς παροχῆς πόρων καὶ ὑλικῶν.

Ἡ ἐνεργοποίησις τοῦ προγράμματος, τὸ ὅποιον διήρκεσεν ἕξ μῆνας (Νοέμβριος 1952 - Ἀπρίλιος 1953), περιορίσθη, τελικῶς, εἰς τὴν ὄρεινὴν παραμεθόριον ζώνην τῶν νομῶν Σερρῶν - Δράμας, περιλαβούσης τριάκοντα κοινότητα. Δι' αὐτοῦ ἐξετελέσθησαν ἔργα ἐγγείου βελτιώσεως, ὑδρεύσεως οἰκισμῶν, βελτιώσεως ὄρεινῶν βοσκοτόπων καὶ ἀποκαταστάσεως ἐπικοινωνιῶν δι' ἀγροτικῶν ὁδῶν.

Β. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

1. Ὁ συστηματικὸς περιφερειακὸς προγραμματισμὸς

α. Ἡ περιφερειακοποίησις τῆς Χώρας. Εἰς τὴν περιφερειακοποίησιν τῆς Ἑλλάδος συνέβαλεν ἀποφασιστικῶς ἡ συνειδητοποίησις παρὰ τῇ πολιτικῇ ἐξουσίᾳ τῆς ἀναγκαιότητος συστάσεως κατὰ εὐρύτερα τῶν νομῶν γεωγραφικὰ διαμερίσματα ἐιδικῶν ὑπηρεσιῶν προγράμματος. Αὗται συνεστήθησαν διὰ νὰ ὑποβοηθήσουν τὸ Κέντρον εἰς τὸν ὀρθολογικὸν προγραμματισμὸν καὶ τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τούτου, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς διαδικασίας τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας.

Ἦδη τὸ σχετικὸν διοικητικὸν - ἐπιτελικὸν ὑπόβαθρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐστηρίζετο ἡ περιφερειακοποίησις τῆς Χώρας εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς ἱκανοποιητικόν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, βαθμὸν διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ (1945) καὶ τὰς ἐντὸς αὐτοῦ συσταθείσας Γενικὰς Διευθύνσεις (ἡ I καὶ II μὲ ἀρμοδιότητας τὴν κατάρτισιν προγραμμάτων καὶ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Προγράμματος Δημοσίων Ἐπενδύσεων, ἀντιστοιχῶς). Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐντὸς τῆς Διευθύνσεως τοῦ Προγράμματος Ἐπεξεργασίας Προγράμματος (τῆς I Γενικῆς Διευθύνσεως) ἰδρυσις καὶ ἐπιτυχῆς ἀνταπόκρισις (εἰς τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὅποιον ἐνετάχθη) τῆς Ὑπηρεσίας Προγράμματος Ἡλείρου (1958), ἀπέδειξε τὴν ἀποτελεσματικότητα, τὴν ὁποίαν θὰ εἶχεν ὁ προγραμματισμὸς τῆς ἐθνικῆς περιφερειακῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Πρὸς τοῦτο ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἡ χάραξις καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς περιφερειακῆς πολιτικῆς ἔπρεπε νὰ προήρχετο καὶ νὰ ἐξετελεῖτο ἐκ μέρους ὑπηρεσιῶν, εὐρισκομένων ἀνά πᾶσαν στιγμὴν εἰς ἄμεσον

ἐπαφὴν μὲ τὰς κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα εὐρισκομένας μονάδας⁶⁰.

Οὕτω, τὸ 1961 καὶ ἐντὸς τῶν προσπαθειῶν ἀναπροσανατολισμοῦ τοῦ Προγράμματος Ἠπειροῦ, ἀπεφασίσθη ἡ ὀριοθέτησις τῆς πρώτης περιφέρειας, ἡ τῆς Ἠπειροῦ. Αὕτη περιέλαβε τοὺς τέσσαρας Ἠπειρωτικούς νομοὺς (Ἰωαννίνων, Πρεβέζης, Θεσπρωτίας, Ἄρτης) καὶ τὰς νήσους Κέρκυραν καὶ Λευκάδα³⁵. Κατόπιν τοῦτου ἡ εἰς Ἰωάννινα Τοπικὴ Ἐπιτροπὴ Προγράμματος Ἠπειροῦ μετωνομάζετο εἰς Ὑπηρεσίαν Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Ἠπειροῦ (Υ. Π. Α. Η.). Ἐπίσης, ἡ παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Συντονισμοῦ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ὑπηρεσίας Προγράμματος Ἠπειροῦ παρέχῳρει τὴν θέσιν τῆς εἰς τὸ Τμῆμα Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως (Τ. Π. Α.) καὶ τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως (Κ. Ε. Π. Α.). Τὸ Τ. Π. Α. καὶ ἡ Κ. Ε. Π. Α. εἶχον τὴν γενικὴν εὐθύνην καὶ τὴν ἀποστολὴν ὑποβολῆς συμβουλευτικῶν προτάσεων πρὸς τὸν Ὑπουργόν, ἀντιστοιχῶς, ἐπὶ θεμάτων περιφερειακῆς πολιτικῆς.

Ἐκτοτε καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1967 ἔχομεν τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς περιφερειακοποιήσεως τῆς Ἑλλάδος. Αὕτη ἐπραγματοποιήθη διὰ διαιρέσεως τῆς Χώρας εἰς ἑπτὰ ἐν συνόλῳ περιφέρειας προγράμματος (συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ἠπειροῦ) (*).

Ἡ περιφερειακοποίησις αὕτη ἐβασίσθη, ἐν τινι μέτρῳ, ἐπὶ τῶν ἀκολουθῶν δέκα γεωγραφικῶν διαμερισμάτων, εἰς ἃ διαιρεῖται ἡ Χώρα μας. (1) Τῆς Περιφέρειας Πρωτευούσης, (2) τῆς Λοιπῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας, (3) τῆς Πελοποννήσου, (4) τῶν Ἰονίων Νήσων, (5) τῆς Ἠπειροῦ, (6) τῆς Θεσσαλίας, (7) τῆς Μακεδονίας, (8) τῆς Θράκης, (9) τῶν Νήσων Αἰγαίου καὶ (10) τῆς Κρήτης. Οὕτω, τὰ διαμερίσματα τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Κρήτης ἀπετέλεσαν αὐτοτελεῖς περιφέρειας (Υ. Π. Α. Θ., Υ. Π. Α. Κ.), τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἠπειροῦ διηυρύνθησαν διὰ τῆς μεταξὺ τῶν διανομῆς τῶν Ἰονίων Νήσων (Υ. Π. Α. Π., Υ. Π. Α. Η.), τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς Πρωτευούσης καὶ τῶν Νήσων Αἰγαίου, ἀφ' ἑτέρου συνηνώθησαν (Υ. Π. Α. Β. Ε., Υ. Π. Α. Α. Ν. Α.), καί, τέλος, τῆς Λοιπῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας διετηρήθη κατὰ τὸ ἔναπομείναν εἰς νομοὺς δυναμικῶν τῆς ἀνατολικῆς του πτέρυγος (Υ. Π. Α. Α. Σ. Ε.), κατόπιν ὑπαγωγῆς τινῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Υ. Π. Α. Π. καὶ Υ. Π. Α. Α. Ν. Α.

Εἰδικώτερον : Τὰς ἀρχὰς τοῦ 1962 συνεστήθη ἡ Υ. Π. Α. Πελοποννήσου (Υ. Π. Α. Π.) μὲ ἔδραν τὰς Πάτρας³⁶. Τὰ γεωγραφικὰ ταύτης ὄρια ἐπεξετάθησαν πέραν τῶν προσδιοριζομένων ὑπὸ τῶν ἑπτὰ νομῶν τῆς Πελοποννήσου (Ἀργολίδος, Ἀρκαδίας, Ἀχαΐας, Ἠλείας, Κορινθίας, Λακωνίας, Μεσσηνίας) εἰς τὸν νομὸν Αἰτωλοακαρνανίας καὶ τὰς νήσους Κεφαλληνία, Ἰθάκη, Ζάκυνθος καὶ Κήθηρα.

Ὀλίγους μῆνας ἀργότερον ἰδρύεται εἰς τὴν νῆσον Κρήτην μὲ ἔδραν τὸ Ἠρά-

(*) Καθ' ἣν στιγμὴν ἐκτυποῦται ἡ ἀνὰ χεῖρας μελέτη λαμβάνουν χώραν ἀναθεωρήσεις ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν καὶ τὰς ἀρμοδιότητας τῆς παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Συντονισμοῦ Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας καθοδηγήσεως τῶν ἀποκεντρωμένων ὑπηρεσιῶν περιφερειακῆς ἀναπτύξεως, τὴν ὀνομασίαν τούτων ὡς καὶ τὴν ἐπὶ τῶν νομῶν ἑκτασιν τῆς δικαιοδοσίας των κλπ.

κλειον ή Υ. Π. Α. Κ.³⁷. Είς τήν δικαιοδοσίαν ταύτης υπήχθησαν οί τέσσαρες νομοί (Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνης και Χανίων).

Ἐκτοτε παρήλθον τρία και ήμισυ έτη, κατά τὰ όποια ούδεμία πρόδος έξεδηλώθη είς τήν περιφερειακοποίησιν τής Χώρας. Κατά τήν περίοδον, όμως, ταύτην είς τās ήδη τρεις συσταθείσας Υ. Π. Α. ανεπτύχθη αξιόλογος δραστηριότης και ίδια είς τήν κατάρτισιν και τήν έφαρμογήν προγραμμάτων άμιγους περιφερειακού ένδιαφέροντος. Ἐκπροσωπευτικά του προγραμματισμού τής δράσεως τών τριών Υ. Π. Α. και εκτός τών διαφόρων χωροταξικών και λοιπών μελετών (γενικών και ειδικών) αναπτύξεως είναι : (1) τὸ έφηρμοσθέν Πρόγραμμα Ἐναπτύξεως τής Ἠπειρου, έν συνδυασμῶ με τὸ τής Ζώνης Πειραματισμού και Ἐπιδείξεως (Υ. Π. Α. Η.) και (2) ή έναρξίς τής διαδικασίας εκπονήσεως τών Economic Survey of the Western Peloponnesus υπό τόν F. Α. Ο. (Υ. Π. Α. Π.) και τὸ Crete Development Plan υπό τής AGRIDEV (Υ. Π. Α. Κ.), περι τών όποίων θα γίνη κατωτέρω άδρομερής αναφορά.

Ἡ ίδρυσις τής τετάρτης περιφέρειας άπεφασίσθη τὸ 1965³⁸. Αύτη ήτο ή Υ. Π. Α. Θεσσαλίας (Υ. Π. Α. Θ.) με έδραν τήν Λάρισαν, περιλαβοῦσα είς τήν δικαιοδοσίαν τής τούς νομούς Καρδίτσας, Λαρίσης, Μαγνησίας και Τρικάλων.

Τὸ έπόμενον έτος (1966) καθορίζεται ή σύνθεσις τής πέμπτης κατά σειράν περιφέρειας (Υ. Π. Α. Βορείου Ἑλλάδος)³⁹. Είς τήν δικαιοδοσίαν τής Υ. Π. Α. Β. Ε. (έδρα ή Θεσσαλονίκη) υπήχθησαν οί δέκα τρεις νομοί τής Μακεδονίας (Γρεβενών, Δράμας, Ἡμαθείας, Θεσσαλονίκης, Καβάλας, Καστοριάς, Κιλκίς, Γροζάνης, Πέλλης, Πιερίας, Σερρών, Φλωρίνης, Χαλκιδικής), ή περιοχή του Ἁγίου Ὀρους και οί τρεις νομοί τής Θράκης (Ἐβρου, Ξάνθης και Ροδόπης).

Ἡ όλοκλήρωσις τής περιφερειακοποίησεως συνετελέσθη κατά τὰ μέσα του 1967 διά τής ίδρύσεως δύο εισέτι περιφερειών. Αὔται ήσαν τής Υ. Π. Α. Ἀνατολικής Στερεᾶς Ἑλλάδος (Υ. Π. Α. Α. Σ. Ε.) με έδραν τήν Λαμίαν και τής Υ. Π. Α. Ἀττικῆς και Νήσων Αιγαίου (Υ. Π. Α. Α. Ν. Α.) με έδραν τās Ἀθήνας⁴⁰. Είς τήν Υ. Π. Α. Α. Σ. Ε. περιελήφθησαν οί νομοί Βοιωτίας, Εύρυτανίας, Φθιώτιδος και Φωκίδος, ένῶ είς τήν δικαιοδοσίαν τής Υ. Π. Α. Α. Ν. Α. υπήχθησαν οί νομοί Ἀττικῆς, Δωδεκανήσου, Εύβοίας, Κυκλάδων, Λέσβου, Πειραιῶς, Σάμου και Χίου.

β. Αί Υ. Π. Α. και ή όργάνωσίς των. Ὁ ρόλος τών Π. Σ. Α. και τής Κ. Υ. Π. Α. Αί οὔτω συσταθείσαι Υ. Π. Α., συμφώνως πρὸς τās σχετικὰς ύπουργικὰς άποφάσεις, υπάγονται είς τήν Κεντρικήν Ἐπηρεσίαν Περιφερειακῆς Ἐναπτύξεως (Κ.Υ.Π.Α.) τής Γενικῆς Διευθύνσεως του Ἐπουργείου Συντονισμού. Αί έργασίαι των διέπονται εκ τών διατάξεων περι Ὀργανισμού του έν λόγω Ἐπουργείου⁷. Είς εκάστην Υ. Π. Α. λειτουργοῦν τέσσαρα γραφεΐα, τουτέστι τὰ Προγράμματος και Χωροταξίας, Πρωτογενούς Παραγωγῆς, Δευτερογενούς Παραγωγῆς και, τέλος, Ἐπηρεσιών.

Αί καθ' ὕλην άρμοδιότητες τών Υ. Π. Α. είναι εύρεΐαι. Αὔται περιλαμβάνουν τόν προγραμματισμόν, τόν συντονισμόν, τήν έποπτεΐαν, τήν προβολήν, τήν διαμεσολάβησιν κλπ. επί παντός θέματος, θεωρουμένου ως άποτελεσματικού είς τήν

περιφερειακήν κοινωνικοοικονομικήν ανάπτυξιν. Ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις καὶ δεδομένου τοῦ συνδέσμου των μετὰ τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, αἱ Ὑ. Π. Α. δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν διαπεπιστευμένα ὄργανα τούτου εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς δικαιοδοσίας των διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐθνικῆς οικονομικῆς πολιτικῆς. Τοῦτο ἄλλως τε εὐχερῶς συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ κατωτέρω παρατιθεμένου κύκλου ἀρμοδιοτήτων, ὡς αὗται καθορίζονται στερεοτύπως εἰς ἐκάστην συστατικὴν ὑπουργικὴν ἀπόφασιν.

Οὕτως, εἰς τὴν ἀρμοδιότητα ἐκάστης Ὑ. Π. Α. ὑπάγονται :

1) Ἡ κατάρτισις προγραμμάτων καὶ μελετῶν οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, ὡς καὶ ὁ συντονισμὸς τοπικῶν τοιούτων προγραμμάτων καὶ συναφῶν διοικητικῶν δραστηριοτήτων.

2) Ἡ κατάρτισις προγράμματος μελετῶν ἐκτελεστέων ἔργων ἀναπτύξεως. Ἡ μέριμνα ἐκπονήσεως μέσῳ τῶν ἀρμοδίων τοπικῶν φορέων τῶν δυναμένων ὑπ' αὐτῶν νὰ ἐκτελεσθοῦν μελετῶν τοῦ ἐγκεκριμένου προγράμματος. Ἐπίσης ἡ κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ ἀνάθεσις ἐκπονήσεως μελετῶν εἰς ἰδιώτας μελετητάς.

3) Ἡ παρακολούθησις τῆς ἐκτελέσεως καὶ ἡ μέριμνα διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ των ἐκτελουμένων ἔργων.

4) Ἡ ἐφαρμογὴ προγραμμάτων τεχνικῆς βοηθείας.

5) Ἡ φροντίς διὰ τὴν εὐρύτεραν συμμετοχὴν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸ ἔργον ἀναπτύξεως τῆς περιφέρειας.

6) Ἡ προβολὴ τοῦ ἔργου ἀναπτύξεως τῆς περιφέρειας των καὶ ἡ συνεργασία μετὰ Ὀργανισμῶν ἢ Ἰδρυμάτων, ἐπιδιδόμενων εἰς συναφεῖς δραστηριότητας.

7) Ὁ συντονισμὸς τῶν προγραμμάτων τῶν Νομαρχιακῶν Ταμείων τῆς περιφέρειας των, ὡς καὶ οἰοῦδήποτε προγράμματος, χρηματοδοτουμένου μέσῳ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων.

8) Ἡ διαβίβασις τῶν προγραμμάτων τῶν χρηματοδοτουμένων μέσῳ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων καὶ ἡ περὶ αὐτῶν (τοῦ περιεχομένου των) γνωμοδοτήσις εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ, καὶ

9) Ἡ εἰσήγησις εἰς τὸ Συμβούλιον Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν θεμάτων.

Ἀπὸ τοῦ 1967 συνεστήθησαν κατὰ Ὑ.Π.Α., ὡς εἰδικὰ τούτων γνωμοδοτικὰ ὄργανα τὰ Συμβούλια Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως (Σ.Π.Α.)⁴¹. Θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῶν συνεδριάσεων τῶν Σ.Π.Α. εἶναι ἡ κατάρτισις τοῦ προγράμματος ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς, ὁ συντονισμὸς τῶν τοπικῶν περιφερειακῶν προγραμμάτων, ἡ παρακολούθησις τῆς πορείας ἐκτελέσεως τῶν ἐγκριθέντων προγραμμάτων καὶ, τέλος, ἡ ἐκτίμησις τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πολιτικῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ σταθερὰ συγκρότησις ἐκάστου Σ.Π.Α. εἶναι περιφερειακῆς προελεύσεως καὶ πολυμελῆς (πέριξ τῶν δέκα μελῶν). Ἡ σύνθεσις ταύτης ἀναπτύσσεται εἰς ἐπίπεδον Νομαρχῶν, Ἐπιθεωρητῶν (Δημοσίων Ἔργων, Γεωργίας καὶ Ὑ.Ε.Β.), Διευθυντῶν (Ὑ.Π.Α. καὶ Δασῶν), Προέδρων (Ε.Β.Ε. καὶ Τ.Ε.Ε.) καὶ, τέλος, ἐκπροσώπου τοῦ Ε.Ο.Τ. Εἰς τὰς συνεδριάσεις τῶν Σ.Π.Ε. δύναται κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ

Προέδρου (Γενικός Έπιθεωρητής Διοικήσεως τής Περιφέρειας, εξαιρέσει του τής Υ.Π.Α.Β.Ε., ένθα ό Υπουργός Βορείου Ελλάδος) να κληθούν διάφοροι άλλοι ύπηρεσιακοί παράγοντες. Οί παράγοντες ούτοι καλοϋνται προκειμένου να αναπτύξουν ειδικά θέματα τής άρμοδιότητός των.

Ως ανεφέρθη άνωτέρω, άπασαι αί Υ.Π.Α. ύπήχθησαν από του 1966 εις τήν Κ.Υ.Π.Α.⁴². Αϋτη ώργανώθη εις τρία Γραφεία (Χωροταξίας, Έκπονήσεως Μελετών οικονομικής σκοπιμότητος έργων αναπτύξεως, και Όργανώσεως ως και παρακολουθήσεως των Υ.Π.Α.). Εις τήν ως άνω ώργανωσιν ύπονοείται και ό κύκλος των άρμοδιοτήτων τής. Τέλος, ως κατ' έξοχήν άντικείμενον των έργασιών τής Κ.Υ.Π.Α. είναι τό Έτήσιον Πρόγραμμα Δημοσίων Έπενδύσεων περιφερειακής κλίμακος (έκπόνησις, διατύπωσις, χρηματοδότησις, έπιχορήγησις, έπιδότησις), τό Πενταετές Πρόγραμμα Δημοσίων Έπενδύσεων 1968 - 1972 (κατανομή πιστώσεων κατά τομείς περιφερειακής κλίμακος, κατάρτισις συναφών προγραμμάτων κατά Υ.Π.Α., σύνταξις γενικών εισηγητικών εκθέσεων έπι έργων και μελετών ειδικών περιφερειακών προγραμμάτων, σύμπραξις εις τήν κατάρτισιν, ως και διάφορα άλλα θέματα, διοικητικής, κυρίως, φύσεως - μετακινήσεις και ύπηρεσιακάι εκθέσεις προσωπικού Κ.Υ.Π.Α. - Υ.Π.Α., διορισμοί ύπολόγων διαχειριστών κλπ.).

2. Τά πρώτα προγράμματα περιφερειακής αναπτύξεως

Ένταϋθα προβαίνομεν εις τήν εξέτασιν, πλὴν των τριών ειδικών περιφερειακών προγραμμάτων των Υ.Π.Α.Η., Υ.Π.Α.Π. και Υ.Π.Α.Κ. και των εις τά πλαίσια του προγραμματισμού τής ένθνικής οικονομικής αναπτύξεως (1960 - 1964 και 1966 - 1970) αναπτυχθεισών προσπαθειών περιφερειακής πολιτικής.

α. Τό Πρόγραμμα Αναπτύξεως τής Ήπειρου.

Τό έτος 1957 και κατόπιν αιτήσεως τής Ελλάδος προς τον Ο.Ε.Ο.Σ. (νυν Ο.Ο.Σ.Α.) άπεφασίσθη ή άνάληψις δράσεως έν Ήπειρω, έν τῷ πλαισίῳ των συναφών δραστηριοτήτων διά τās καθυστερημένας περιοχάς των Χωρών - μελών τής λεκάνης τής Μεσογείου^{53, 56, 59}. Ή δράσις αϋτη, αναληφθεΐσα υπό τήν αιγίδα και τεχνικήν βοήθειαν του Εϋρωπαϊκού Κέντρου Παραγωγικότητος είχε δύο εκδηλώσεις : Τήν έπιλογήν μιās πειραματικής ζώνης και τήν έμπεριστατωμένην διερεύνησιν τής όλης οικονομίας τής Ήπειρωτικής περιφέρειας⁶.

Έν πρώτοις, ή Ζώνη Πειραματισμού και Έπιδείξεως (Ζ.Π.Ε.) έπελέγη έντός του νομού Ίωαννίνων. Αϋτη περιέλαβε τās περιοχάς Κονίτσης - Ζαγορίου - Παρακαλάμου⁵⁷. Ή Ζ.Π.Ε. έθεωρήθη ότι ήτο ή καταλληλοτέρα ως εκ του άντιπροσωπευτικού τής όλης περιφέρειας χαρακτήρος τής προς άπόκτησιν οργανωτικής και τεχνικής έμπειρίας⁴⁷.

Τό πρόγραμμα τουτο (τριετούς διάρκειας) έξεπονήθη υπό των συσταθεισών Έπιτροπών Ήπειρου, τής Έκτελεστικής (Τοπικής) και τής Κεντρικής (1958), ήρχισε δε έφαρμοζόμενον από του 1959 (Όκτώβριος). Ως τελικός στόχος έτέθη ή διαμόρφωσις συνθηκών σταθεράς αϋξήσεως του οικογενειακού και του κατά

κεφαλὴν εἰσοδήματος. Πρὸς τοῦτους ἐνετοπίσθησαν κατ' ἀρχὴν ὡς ἀποφασιστικῆς σημασίας προϋποθέσεις, ἡ ἐκτέλεσις βασικῶν ἔργων καὶ ἡ δημιουργία τῶν ἀπαραιτήτων ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν. Ὡσαύτως ἀπεδόθη ἰδιαιτέρα προσοχὴ καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν καταλλήλων συνθηκῶν ἐκπαιδεύσεως διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ τοπικοῦ ἐμφύχου δυναμικοῦ. Ὁ ἀνθρώπινος παράγων τοῦ τόπου ὑπῆρξε τὸ ἐπίκεντρον τῆς ὅλης προσπάθειας. Ἡ αἰτιολογία, ἐν προκειμένῳ, ἐστηρίχθη εἰς τὸ ὅτι οὗτος ἐθεωρήθη ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ τὸν ἀποφασιστικώτερον φορέα τῆς προσπάθειας ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς. Ἐξ ἄλλου, διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἐκτελέσεως τῶν βασικῶν ἔργων καὶ τῆς καταλλήλου ἐκπαιδεύσεως, ἀνεμένετο ἡ διεύρυνσις τῶν εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἄνοδος τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ζ.Π.Ε.¹⁴

Τέλος, ἡ δευτέρα ἐκδήλωσις (διερεύνησις τῆς οἰκονομίας τοῦ Ἡπειρωτικοῦ χώρου) συνίστατο εἰς τὴν ἐκπόνησιν εἰδικῶν μελετῶν καὶ τὴν ὑποβολὴν εἰδικῶν ἐκθέσεων ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ξένων ἐμπειρογνομόνων. Ἐπὶ τῶν τοιούτων μελετῶν καὶ ἐκθέσεων ἐβασίσθησαν αἱ δύο Ἐπιτροπαὶ (Κεντρικὴ καὶ Τοπικὴ) Ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου (τῆς Ὑπηρεσίας Προγραμματισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ) καὶ διετύπωσαν τελικῶς τὸ Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου.

Τὸ πρόγραμμα ἐνετάχθη εἰς τοὺς γενικώτερους σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ Ἐθνικοῦ Προγράμματος. Ὡς κυρίους στόχους ἔθεσε τὴν ἐπίτευξιν ἐντὸς τῆς προγραμματισθείσης δεκαετίας 1960 - 1969 ὑψηλοῦ ρυθμοῦ οἰκονομικῆς πρόοδου, τὴν ταχεῖαν αὔξησιν τοῦ εἰσοδήματος καὶ τὴν διεύρυνσιν τῶν εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Πρὸς τοῦτο ἀπεφασίσθη ἡ ἐκτέλεσις σειρᾶς βασικῶν ἔργων οἰκονομικῆς ὑποδομῆς ὡς ἦσαν τὰ συγκοινωνιακά, τὰ ἐνεργειακά, καὶ τὰ ἐγγειοβελτιωτικά¹⁵. Ἡ ἔλλειψις τῶν ἔργων τούτων εἶχεν ἄλλως τε ἐπισημανθῆ καὶ ὑπὸ τοῦ ἐμπειρογνώμονος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Ὄργανισμοῦ Παραγωγικότητος Ph. Lamour. Οὗτος συνέταξε καὶ ὑπέβαλε τὴν πρώτην ἐκθεσιν περὶ τῆς περιοχῆς τῆς Ἡπείρου¹⁶.

Πρὸς τοῦτο, ἐν τῷ Προγράμματι Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου (1960 - 1964) περιελήφθη καὶ ἀνελύθη τὸ πρόγραμμα τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἐπενδύσεων, αἱ δὲ πιστώσεις κατενεμήθησαν εἰς τρεῖς βασικοὺς παραγωγικοὺς τομεῖς (γεωργία, βιομηχανία, τουρισμός) διὰ τὴν πενταετίαν 1960 - 1964. Ἐπίσης ἐχαράχθησαν καὶ ἄλλα μέτρα, κυρίως οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς πολιτικῆς. Ἡ λήψις τούτων ἐθεωρήθη βασικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς προσπάθειας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου. Ἐτεραι ἐπιδιώξεις τοῦ Προγράμματος ἦσαν ἀφ' ἑνὸς ἡ μεγαλυτέρα κινητοποιήσις τοῦ τοπικοῦ ἐμφύχου στοιχείου (ἐνεργὸς δρᾶσις, πρωτοβουλία, συνεργασιμότης) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ εἰδίκευσις τῶν διαφόρων ζωνῶν εἰς παραγωγικὰς δραστηριότητας ὠρισμένων προϊόντων¹⁷.

β. Ἡ ὑπὸ τοῦ F.A.O. οἰκονομικὴ ἔρευνα διὰ τὴν Δυτικὴν Πελοπόννησον.

Τὸ 1959 ἡ Ἑλλάς ἠτήσατο ἀπὸ τὸν Ο.Η.Ε. εἰδικὴν βοήθειαν διὰ τὴν πραγματοποιήσιν προεπενδυτικῆς ἐρεύνης εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Δυτ. Πελο-

τικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και την θέσπισιν κινήτρων.

δ. Ἡ πολιτικὴ τῆς Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως εἰς τὰ Ἐθνικὰ Προγράμματα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως 1960-1964 καὶ 1966-1970.

1) Τὸ Πενταετὲς Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Χώρας (1960-1964)³⁴. Τοῦτο ὅλως παρεμπιπτότως ἐξετάζει τὸ περιφερειακὸν οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἐπισημαίνονται αἱ ἀνισότητες ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν περιφερειακὴν κατανομὴν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ ὁ ὑψηλὸς βαθμὸς συγκεντρώσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν μὴ γεωργικῶν δραστηριοτήτων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πρωτευούσης.

Τοιοιτοτρόπως ἐπεδιώχθη ἡ κινητοποίησις τῆς τοπικῆς πρωτοβουλίας προκειμένου αὕτη νὰ ἀποτελέσῃ τὸ μέσον διὰ τὴν βαθμιαίαν καὶ ὠλοκληρωμένην ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομικῶς καθυστερημένων περιφερειῶν, καὶ ἐν γένει διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ του. Ὡς τοιαῦται περιφέρειαι ἀνεφέροντο, ἐν τῷ προγράμματι, αἱ Ἰσθμοὶ Ἡπείρου, τῶν ὄρειων καὶ νησιωτικῶν περιοχῶν καὶ τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου.

Ἐξ ἄλλου, διὰ τοῦ ψηφισθέντος Ν. Δ. 3361/1958 περιελήφθησαν καὶ ἤρχισαν ἰδρυόμενοι περιφερειακοὶ καὶ τοπικοὶ ὄργανισμοὶ ἐκτελέσεως ἔργων ἐγγείου βελτιώσεως. Ἡ ἴδρυσις τούτων ἐθεωρήθη ὅτι θὰ ἐδημιούργει τὴν ἀπαραίτητον ὑποδομὴν τῆς γεωργοοικονομικῆς ἀναπτύξεως πλείστων περιοχῶν καί, ἐν συνεχείᾳ, τῆς ἀρτιωτέρας ὀργανώσεως τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως.

Παραλλήλως, κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὑπερπηδήσεως τῶν ἀνασχαικῶν φραγμῶν τῆς ἰσορροποῦ ἀναπτύξεως τῶν περιφερειῶν. Τὰ μέτρα ἀνεφέροντο εἰς τὴν συντονισμένην προώθησιν τῶν ἀμέσως παραγωγικῶν δραστηριοτήτων καὶ τὴν ἐξασφάλισιν εἰς τὰς καθυστερημένας περιοχὰς τῆς ἀναγκαίας κοινωνικῆς ὑποδομῆς. Ἀποφασιστικὸς, ἐν προκειμένῳ, ἦτο ὁ ρόλος, τὸν ὅποιον θὰ διεδραμάτιζον αἱ δημόσιαι ἐπενδύσεις.

Τέλος, ἐπεσημάνθη ἡ χρησιμότης ἐπεξεργασίας προγραμμάτων περιφερειακῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας. Πρὸς πλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐπροτάθη ἡ λεπτομερὴς μελέτη τῶν χαρακτηριστικῶν στοιχείων ἐκάστης περιφερείας, πέραν τῆς συγκεντρωτικῆς προσπάθειας, ἣτις εἶχεν ἀρχίσει εἰς τὴν Πρωτεύουσιν (Ἐπιμετρία Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ)⁸.

2) Τὸ Σχέδιον Προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος (1966-1970)²⁰. Ἡ θεώρησις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ περιφερειακοῦ προβλήματος ἔλαβεν ὡς βάσιν τὴν ἄνισον κατανομὴν τῶν παραγωγικῶν καὶ λοιπῶν δραστηριοτήτων μεταξὺ τῆς περιοχῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς ἀνισότητας ταύτας ἀπεδόθη ὁ διαφορισμὸς τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος καὶ ἐν γένει τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ τόσον τῆς Πρωτευούσης καὶ τῆς λοιπῆς Χώρας, ὅσον καὶ τῶν ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν οἰκισμῶν. Ἡ διαπίστωσις τῶν ἀνισότητων μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν προέκυπτεν, ἄλλως τε, καὶ ἐκ

τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν δεικτῶν χωρονομικῆς συγκεντρώσεως, ὀρισμένων χαρακτηριστικῶν δραστηριοτήτων καὶ συνθηκῶν. Τοιοῦτοι δεῖκται ἦσαν δημογραφικοὶ (πληθυσμακαὶ ροπαὶ καὶ ἐξελίξεις, μεταναστευτικὴ κίνησις), οἰκονομικοὶ (ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης, ἀπασχόλησις, καταστάματα καὶ παραγόμενον προϊόν τοῦ μεταποιητικοῦ τομέως, κεφαλαιαγορὰ κλπ.), κοινωνικοὶ (ὄροι διαβιώσεως, ὑπηρεσίαι ἀνωτέρας πολιτιστικῆς στάθμης), διοικητικοὶ (δημόσια ὑπηρεσίαι) κλπ.

Ὡς αἷτια τοῦ περιφερειακοῦ προβλήματος τῆς Χώρας μας ἐθεωρήθησαν, πλὴν τῆς σωρευτικῆς τάσεως τῶν ὑψηλῆς παραγωγικότητος οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων εἰς τὴν Περιφέρειαν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἡ χαμηλὴ στάθμη τῆς παραγωγικότητος τοῦ γεωργικοῦ τομέως, ὅστις ἐδέσποζεν εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἀπάμβλυνσις τῶν εἰσοδηματικῶν ἀνισοτήτων καὶ τῶν διαφορῶν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ ἐθεωρήθη ὅτι θὰ συνέβαλλεν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ περιφερειακοῦ προβλήματος. Πρὸς τοῦτο, ὅμως, ἀπητεῖτο ἀφ' ἐνὸς ἡ ἀναζήτησις διεξόδων διὰ τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ βελτίωσις τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν διαφόρων εἰσοδηματικῶν τάξεων.

Ὡσαύτως, ἐπεδιώχθη ἡ μελλοντικὴ ἀποδυνάμωσις τῆς ἐλκυστικῆς ἰκανότητος τῆς Πρωτευούσης. Αὕτη θὰ ἐλάμβανε χώραν παραλλήλως πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς αὐτοδυνάμου ἀναπτύξεως τῶν περιφερειῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς παραγωγικῶν κλάδων.

Γ. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

1. Ἡ τρέχουσα μορφή τοῦ προβλήματος καὶ αἱ διανοιγόμεναι προοπτικαὶ

Τόσον τὸ γενικὸν ὅσον καὶ τὰ μερικώτερα προβλήματα τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας μας ἀπαντῶνται εἰς τὸ ἀκολουθούμενον σήμερον Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος 1968 - 1972. Ἐκ μιᾶς πρώτης ἀντιπαραβολῆς τὰ προβλήματα ταῦτα τίθενται ἀκριβῶς ὡς καὶ εἰς τὸ ἀμέσως προηγούμενον Πρόγραμμα (1966 - 1970). Τοῦτο ἄλλως τε ὑποδηλοῦται καὶ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τοῦ Συντονισμοῦ εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως τοῦ Προέδρου τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπεξεργασίας Προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως (20 Δεκ. 1967)³³.

Αἱ προοιωνιζόμεναι ἐν αὐτῷ εὐμενεῖς συνέπειαι ὑπὲρ τῆς ταχυτέρας λύσεως τοῦ περιφερειακοῦ προβλήματος εἶναι αἰσιόδοξοι. Ὡς μόνη προϋπόθεσις ἐν προκειμένῳ τίθεται ἡ πιστὴ τήρησις τῶν κατευθύνσεων, αἵτινες χαράσσονται εἰς τὸ περιεχόμενον του. Ἄλλως, αἱ πολλαπλασιαστικαὶ ἐπιδράσεις τοῦ ἰσχύοντος ἀτελεχομένου τῆς ἀγορᾶς εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ διαμορφώσουν ἐντονωτέρας μορφῆς περιφερειακὰς ἀνισότητας εἰς ὄρους, τοὺς ὁποίους ἔχομεν ἤδη ἐπισημά-

νει. Ἐπίσης, διαφαίνεται ὁ κίνδυνος τῆς δημιουργίας δξυτάτων προβλημάτων καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν εἰς εὐνοϊκωτέραν στάθμην εὐρισκομένην περιφέρειαν τῶν Ἀθηνῶν³³.

Ἐπὶ τῇ βάσει, λοιπόν, τῶν σημερινῶν δεδομένων, αἱ μελλοντικαὶ ἐπιδιώξεις (τόσον αἱ βραχυχρόνιοι ὅσον καὶ αἱ μακροχρόνιοι) ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀπάμβλυσιν τοῦ διαφορισμοῦ, ὅστις ὑφίσταται εἰς τὰς ἀναπτυσσομένης οἰκονομικὰς καὶ λοιπὰς δραστηριότητας ἐντὸς τῶν διαφόρων περιφερειῶν τῆς Χώρας. Εἰς τοῦτο θὰ συμβάλουν ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς οἰκονομίας τῶν καθυστερημένων περιοχῶν, ἡ δημιουργία ἐν αὐταῖς νέων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως, ἡ βελτίωσις τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἡ πλήρης παροχὴ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου συλλογικοῦ χαρακτήρος κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν, ἀνταποκρινομένων εἰς τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις.

Αἱ βραχυχρόνιοι προοπτικαὶ στηρίζονται εἰς τὴν ἔγκαιρον καὶ ἀποτελεσματικὴν διόρθωσιν τῆς τάσεως περαιτέρω ἀποκλίσεως ἐκ τῆς ὑπαγορευομένης σχετικῆς ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν διαφόρων περιφερειῶν. Αἱ μακροχρόνιοι προοπτικαὶ, ἐξ ἄλλου, ἀποβλέπουν εἰς τὴν συντονισμένην καὶ ἀποφασιστικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν διαρθρωτικῶν προβλημάτων τῶν περιφερειακῶν οἰκονομιῶν. Αὐτὰ προοιωνίζουσι τὴν ἐδραίωσιν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος μὲ ἐπιτυχυνόμενον ρυθμὸν καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν καθυστερημένων περιφερειῶν τῆς Χώρας.

Πρωτεύοντα ρόλον ἐν προκειμένῳ ἀναμένεται νὰ διαδραματίσουν αἱ ἀντισταθμιστικαὶ ἐπιδράσεις τῶν ἐπενδύσεων. Σήμερον, τὰ ποσά, ἅτινα διατίθενται ἐκ τοῦ κονδυλίου τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ δι' ἐκτέλεσιν ἔργων, εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὴν ὑπαιθρον (π.χ. ἔργα περιφερειακῆς ὁδοποιΐας) συνεχῶς αὐξάνουν. Ἐπίσης σημειοῦται ἐνεργότερα δραστηριοποίησις τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρηματικῆς πρωτοβουλίας πρὸς ἀνάληψιν ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος (κυρίως εἰς τὸν μεταποιητικὸν τομέα). Τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐγγυηθοῦν τὴν ταχεῖαν καὶ ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἀνισοτήτων, ποῦ ἐμφανίζονται εἰς τὰς περιφέρειάς τῆς Ἑλλάδος⁵². Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπενδυτικὴν δραστηριότητα, ἀναμένεται μεγαλυτέρα συμμετοχὴ τῶν ἰδιωτικῆς προελεύσεως συναφῶν δαπανῶν. Βαθμιαίως δὲ θὰ σημειωθῇ καὶ περιορισμὸς τοῦ ρόλου τοῦ Δημοσίου εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων βασικῆς οἰκονομικῆς ὑποδομῆς ἢ ἔργων, ἅτινα δὲν προσελκύουν σήμερον τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν διάθεσιν.

Ὁ ἐκσυγχρονισμὸς, ἐξ ἄλλου, τῆς περιφερειακῆς οἰκονομίας ἐμφανίζει εὐδαίμωνος προοπτικὰς. Οὗτος, ὅμως, προϋποθέτει ὅτι αἱ διαρθρωτικαὶ μεταβολαὶ θὰ συντελεσθοῦν διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρηματικῆς δράσεως. Ἡ κρατικὴ συνδρομὴ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῆς δράσεως ταύτης θὰ ἐξασφαλισθῇ διὰ τῆς πλήρους ἀναπροσαρμογῆς τοῦ θεσμολογικοῦ πλαισίου εἰς τὰς ἐπιβαλλόμενας κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως διαρθρωτικὰς ἀνακατατάξεις (θέσπισις κινήτρων δι' ἐπενδύσεις, ἐνίσχυσις τῆς κεφαλαιαγορᾶς, πιστωτικὸς ἔλεγχος, ἀγροτικά χρέη)³².

Αἱ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σημερινῶν δεδομένων μελλοντικαὶ προοπτικαὶ, φέρουν τὸν τομέα τῆς γεωργίας ὅτι θὰ διατηρήσῃ τὸν σημαντικὸν ρόλον, ἐπὶ τῆς ἑλληνι-

κῆς οἰκονομίας, ὑπὸ συνθήκας πλήρους καὶ ὕγιους συμβολῆς εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος¹⁹. Ὡς εὐνοϊκαὶ ἐπιπτώσεις ἐκ τῆς ἐντατικοποιουμένης προσπαθείας αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τοῦ πρωτογενοῦς τομέως εἰς τὰς καθ' ἕκαστα περιφέρειας δύναται νὰ ἀναφερθοῦν αἱ ἀκόλουθοι : Ἀπελευθέρωσις πόρων (κυρίως ἐργατικοῦ δυναμικοῦ), αὐξήσις τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος καὶ διεύρυνσις τῆς ζήτησεως βιομηχανικῶν προϊόντων (διὰ καταναλωτικῶν καὶ παραγωγικῶν σκοποῦς) ὡς καὶ ὑπηρεσιῶν τοῦ τριτογενοῦς τομέως (ἀνωτέρας, τοῦλάχιστον, πολιτιστικῆς στάθμης). Ὁ τελευταῖος ἀντίκτυπος θὰ σημειωθῇ καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀναμενομένης βελτιώσεως τῆς διανομῆς τοῦ αὐξανόμενου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος κατὰ γεωγραφικὰς περιφέρειας καὶ κοινωνικὰς τάξεις (μὲ ταχύτερον αὐξητικὸν ρυθμὸν διὰ τὴν ἀγροτικὴν), ταυτοχρόνως πρὸς τὴν συνεχιζομένην ἀνοδικὴν πορείαν τούτου.

Ὡς ἐκ τούτου, αἱ ἐπιδιωκόμεναι διαρθρωτικαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς περιφερειακὰς οἰκονομικὰς δραστηριότητας ἀναμένονται, κατ' ἀρχὴν, ὡς ἐκ τοῦ κινητοποιηθσομένου μηχανισμοῦ τῶν τομεακῶν καὶ κλαδικῶν ἀλληλεξαρτήσεων. Αἱ δυνάμεις, αἵτινες θὰ ἐπενεργήσουν εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς οἰκονομικῆς ἀλληλεξαρτήσεως, θὰ προέλθουν ἐκ τῆς βελτιώσεως τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων (ὀλοκλήρωσις). Ὁ ταχέως ἐξαπλούμενος, ἐξ ἄλλου, τεχνολογικὸς ἐκσυγχρονισμὸς εἰς τὰς γεωργικὰς βιομηχανίας δηλοῖ τὴν ἀναπτυσσομένην ὀργάνωσιν μαζικῆς καὶ τυποποιημένης παραγωγῆς πρώτης ὕλης διὰ γεωργικὰς βιομηχανίας.

Τοιουτοτρόπως, θὰ σημειωθῇ, ὡς ἄλλως τε καὶ ἐπιδιώκεται, τάσις κινητοποιήσεως τῆς ἀργούσης παραγωγικῆς δυναμικότητος εἰς τοὺς λοιποὺς τομεῖς καὶ δὴ τὸν τουρισμὸν καὶ τὴν βιομηχανίαν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν βιομηχανίαν, θὰ σημειωθῇ ἐν αὐτῇ τὸ ἀνώτερον ἐπίπεδον ἀναπτύξεως ἐπενδυτικῶν δραστηριοτήτων. Τοῦτο διότι ἐν ὄψει τῆς καταβαλλομένης προσπαθείας περιφερειακῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως, θὰ δημιουργοῦνται, κατὰ τρόπον σωρευτικόν, κενὰ εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀναγκῶν καὶ δὴ εἰς τὰς μεγάλας βιομηχανικὰς μονάδας (ἐπέκτασις ἐγκαταστάσεων, συμπληρωματικαὶ βιομηχαναὶ -βιοτεχναὶ)⁵⁴.

Αἱ προοπτικαὶ εἰς τὴν ἀπασχόλησιν εἶναι αἱ ἐξῆς : Κατ' ἀρχὴν, ἀναμένονται εὐνοϊκαὶ ἐπιπτώσεις ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἐκάστης γεωργικῆς περιφέρειας. Ἰδιαιτέρως, αἱ ἐπιπτώσεις αὗται θὰ ἀφοροῦν εἰς τὴν ἐποχικὴν κατανομὴν τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὸν χῶρον. Πλὴν ὁμως, θὰ δημιουργηθοῦν ἀντίρροποι δυνάμεις ὡς ἐκ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν ἐντατικῶν καλλιεργειῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν τεχνολογικῶν βελτιώσεων ἀφ' ἑτέρου. Αὗται θὰ δημιουργήσουν περίσσειαν ἐργατικῶν χειρῶν. Τὸ πλεονάζον ἐργατικὸν δυναμικὸν τῆς γεωργίας ὡς καὶ τὸ ὑποαπασχολούμενον τοιοῦτον ἀναμένεται ὅτι θὰ ἀπορροφηθῇ ὑπὸ τῶν ἀναπτυχθσομένων ἐτέρων δύο τομέων (βιομηχανία, ὑπηρεσίαι).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἐποψιν τοῦ περιφερειακοῦ προβλήματος, αἱ προοπτικαὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν χωροταξικὴν κατανομὴν ἀρτίων συστημάτων παροχῆς ὑπηρεσιῶν ὑγείας, τὴν ἐξάπλωσιν τῆς κοινωνικῆς προνοίας καὶ ἀσφαλίσεως, τὴν ἐφαρμογὴν ἐκτεταμένων προγραμμάτων λαϊκῆς καὶ προσφυγικῆς στέγης,

τὴν παροχὴν εὐκαιριῶν ἐκπαιδεύσεως, τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν μεταφορῶν καὶ ἐπικοινωνιῶν κ.ἄ.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὀργανωτικὸν πρόβλημα, διαφαίνεται συντόμως ἡ ὀριστικὴ διαίρεσις τῆς Χώρας κατὰ περιφερειᾶς προγράμματος («εὐρυτέρας»), ἡ κατάρτισις περιφερειακῶν προγραμμάτων καὶ ὁ συντονισμὸς τούτων πρὸς τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα. Ἐξ ἄλλου, ἀναμένεται ἡ ἐξασφάλισις ἀποτελεσματικῶν μηχανισμῶν ἐκτελέσεως τῶν προγραμμάτων καὶ ἡ ὀλοκλήρωσις τοῦ ἐπιδιωκομένου πλαισίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ στηριχθῆ ἡ προσπάθεια πλήρους διαλύσεως τῆς ψυχολογικῆς, κυρίως, συγχύσεως τοῦ πληθυσμοῦ (καὶ δὴ τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρηματικῆς πρωτοβουλίας).

Τέλος, ἐκ τῆς ὥς ἄνω ἀντιμετωπίσεως τοῦ ὀργανωτικοῦ προβλήματος, θὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ ποιοτικὴ βελτίωσις τῶν ἠϋξημένων συνολικῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴν κατὰ τομεῖς προέλευσιν καὶ σύνθεσιν τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος. Κατὰ συνέπειαν, αἱ ἀνακατατάξεις εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν θὰ λαμβάνουν χώραν εὐχερῶς, ὡσάκις αὗται θὰ ἐπιβάλλωνται ἐκ τῆς σκοπιμότητος ἐνισχύσεως μιᾶς ὑστερούσης περιφερειᾶς.

2. Διαπιστώσεις καὶ κρίσεις

Αἱ σημεριναὶ ἐπιδιώξεις, μὴ διαφέρουσαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὄλων τῶν λοιπῶν προγραμμάτων καὶ οὐδόλως τοῦ προηγουμένου, εἶναι λίαν εὐστοχοί. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι ἀπὸ πολλοῦ τὸ γενικὸν πρόβλημα τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἀποσαφηνισθῆ καὶ συγκεκριμενοποιηθῆ ὀριστικῶς. Ὡς ὀρίζεται καὶ εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ἐθνικοῦ Προγράμματος, διὰ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιδιώξεων ἀναμένεται νὰ ἐνισχυθῆ ἡ ἀνταγωνιστικὴ ἰκανότης τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, νὰ δημιουργηθοῦν αἱ προϋποθέσεις ἀναπτύξεως τῶν περιφερειῶν ἐπὶ μονίμου καὶ αὐτοδυνάμου βάσεως καὶ νὰ ἀποδυναμωθῆ ἡ ἀσύμφορος μεταναστευτικὴ κίνησις (ἐσωτερικοῦ-ἐξωτερικοῦ).

Πλὴν ὁμως ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἀνασκοπήσεως τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως διαπιστοῦται τὸ ἐξῆς σημεῖον. Αἱ συναφεῖς ἐπιδιώξεις (κατ' ἐξοχὴν μερικῆς ἐπιλύσεως τοῦ γενικοῦ προβλήματος) στηρίζονται εἰς τὴν κατάρτισιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν γενικῶν προγραμμάτων. Ὡς εἶναι εὐνόητον, ὁμως, ἡ ἐξάντησις τῶν προσπαθειῶν εἰς τὴν χάραξιν μόνον γενικῶν ἀναπτυξιακῶν κατευθύνσεων δὲν ἀποτελεῖ οὐδ' ἐπὶ τὸ ἐλάχιστον πρόοδον ἐν τῇ ἐπιλύσει τοῦ προβλήματος. Τὸ πρόβλημα πρέπει νὰ ἐξετασθῆ ἐντὸς τῆς σφαιράς τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν μὲ κριτήρια κατ' ἀρχὴν οἰκονομικὰ καὶ ὑστερον κοινωνικὰ καὶ φιλοσοφικὰ. Αὐτὸς εἶναι ἀκριβῶς ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον θεωρεῖται ὅτι αἱ σημεριναὶ ἐπιδιώξεις οὐδόλως, κατ' ἀρχὴν, διαφέρουν τῶν ἀντιστοιχῶν τῶν προγραμμάτων τοῦ παρελθόντος. Εἰς ὅσας περιπτώσεις ὑφίσταται διαφορῆς, οὗτος εἴτε ὀφείλεται εἰς κάποιαν ἐπίτευξιν τοῦ παρελθόντος, εἴτε εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς τὰς λέξεις καὶ οὐχὶ εἰς τὴν οὐσίαν.

Παρὰ τὰς ἀνωτέρω ἐπιφυλάξεις, δεόν νὰ τονισθῆ ὅτι αἱ σημεριναὶ ἐπιδιώξεις ἐμφανίζονται διαφορετικαί, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μεθοδολογίαν κινητοποιήσεώς

των (πρώτη ἐγγύησις ἢ ἀναδιοργάνωσις τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ προγράμματος δημοσίων ἐπενδύσεων). Ἡ μεθοδολογία ἐν προκειμένῳ στηρίζεται εἰς τὴν λήψιν σειρᾶς μέτρων, ἀφ' ἐνὸς οικονομικῶν — κοινωνικῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ὀργανωτικῶν — θεσμικῶν. Τὰ ἐν λόγῳ μέτρα, παρὰ τὸν ἀναπόφευκτον θεωρητικόν τους χαρακτήρα ἔχουν ἀρχίσει λαμβανόμενα (συνταγματικὴ πρόβλεψις³⁰, ἀναγγελία ἐκπονήσεως μακροπνύου ἐθνικοῦ προγράμματος οικονομικῆς ἀναπτύξεως, θέσισις κινήτρων). Ταῦτα διαπνέονται ἐκ τῆς τάσεως παρεμβολῆς ἐκσυγχρονισμένων καὶ πρωτοποριακῶν ἰδεῶν. Δέον ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἐξῆς γεγονός. Αἱ μέχρι σήμερον καταβληθεῖσαι συναφεῖς προσπάθειαι, παρ' ὅλον τὸν ἐνθουσιασμόν, ὅστις ἐκάστοτε τὰς ἐχαρακτήριζε κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς καταβολῆς των, δὲν ὑπῆρξαν πάντοτε συνεπεῖς πρὸς τὰς ἐπιστημονικῶς καὶ πρακτικῶς παραδεδεγμένας ἀρχὰς τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως.

Ἄξιόλογος ἐκδήλωσις τῆς προωθήσεως τοῦ περιφερειακοῦ προγραμματισμοῦ εἶναι ἡ ἐναρξίς ἀσκήσεως ἐμπεριστατωμένης πολιτικῆς, ἐκδηλουμένης διὰ τῆς ἀποκεντρώσεως τῶν οικονομικῶν καὶ λοιπῶν δραστηριοτήτων. Ἀπώτερος σκοπὸς ταύτης εἶναι ἡ δημιουργία ἀστικῶν κέντρων καὶ περιοχῶν, ἰσχυρᾶς ἀκτινοβολίας, εἰς ὀλόκληρον τὴν Χώραν. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ἀναπτύσσεται ἤδη ἡ προσπάθεια ταχυρρυθμοῦ οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, δι' ἐφαρμογῆς ἔστω καὶ «μερικῶν», οὕτως εἰπεῖν, περιφερειακῶν προγραμμάτων.

Διὰ τῶν σημερινῶν ἐπιδιώξεων τοῦ Ἐθνικοῦ Προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως διαπιστοῦται ὅτι ἐν αὐτῷ προδιαγράφονται αἱ μακροχρόνιοι κατευθυντήριοι ἀρχαὶ τῆς ἀκολουθησομένης περιφερειακῆς πολιτικῆς. Οὕτω, διαφαίνεται ἐντατικοποιουμένη ἡ προσπάθεια περατώσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς περιφερειακοποιήσεως τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος πρὸς πλήρη ἐναρμόνισιν τῶν ἐθνικῶν καὶ περιφερειακῶν στόχων. Ἐντὸς τῶν μακροχρονίων ἐπιδιώξεων καὶ κατὰ τὴν καλυπτομένην ὑπὸ τοῦ Προγράμματος περίοδον (1968-1972) δίδεται, πολὺ ὀρθῶς, προτεραιότης εἰς δύο σημεῖα: Πρῶτον εἰς τὰς περιφερείας ἢ τὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι ἐγγυῶνται τὴν δημιουργίαν δυναμικῶν πόλων ἀναπτύξεως καὶ δευτέρον εἰς τὰ ἔργα ταχείας καὶ ὑψηλῆς ἀποδόσεως. Τοιοῦτοτρόπως, διαφαίνεται ἡ σοβαρὰ προδιάθεσις τῆς ὀργανωτικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ὄψεως τοῦ περιφερειακοῦ προγραμματισμοῦ. Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ὑποδεικνυομένην συμπεριφορὰν, ὅπως ἐν τῇ διαδικασίᾳ τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἢ προσοχὴ μὴ περιορισθῇ εἰς τὰς ἀμιγῶς ἀγροτικὰς περιφερείας (καὶ δὴ τὰς ὄρεινάς), ἀλλὰ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς μικρὰ καὶ μεγάλα κέντρα τῆς λοιπῆς Χώρας²³.

Ἡ ἀναζωογόνησις τῶν ἀστικῶν κέντρων εἶναι πρώτης προτεραιότητος. Διὰ τῆς λήψεως δὲ τῶν καταλλήλων μέτρων (π.χ. ρυθμιστικὰ σχέδια, χωροταξικαὶ μελέται) θὰ διευκολυνθῇ εἰς ἀρκετὸν βαθμὸν ἡ πρώτη φάσις ἀποδυναμώσεως τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποῖαν διαθέτει ἡ περιφέρεια τῶν Ἀθηνῶν (ἄμεσος δημιουργία εἰσοδηματικῶν πηγῶν διὰ τοὺς κατοίκους τῶν περιοχῶν ἀκτινοβολίας τῶν μικρομεγάλων ἀστικῶν κέντρων).

Εὐστόχος θεωρεῖται, ἐξ ἄλλου, ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ρόλου τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ὡς πρωταρχικῆς σημασίας. Ἡ ἀναπτυσσομένη ἄλλως τε δραστηριότης εἰς τὸν θεσμικὸν τομέα ἐγγυᾶται τὴν διάλυσιν τῆς συγχύσεως. Ἡ σύγχυσις αὕτη

ὀφείλεται πολλάκις εἰς τὴν ἄγνοιαν, τὴν προκατάληψιν, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὴν ἐπιφυλακτικότητα ἐκτροπῆς ἐκ τῆς πεπατημένης ὁδοῦ.

Λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ὡς καὶ τῶν εἰς πόρους δυναμικοῦ καὶ δυνατοτήτων αὐτῆς, ὁ προγραμματισμὸς τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεώς της εἰς τὸ πλαίσιον τῆς Ε.Ο.Κ. δὲν εἶναι τῆς μορφῆς τοῦ προγραμματισμοῦ, ὅστις ἀκολουθεῖται εἰς τινὰς προηγμένας χώρας τῆς Δυτ. Εὐρώπης καὶ δὴ εἰς τὰς τῆς Ε.Ο.Κ. Αἱ χῶραι αὗται ἀντιμετωπίζουν ἐπίσης, τὴν ἐπίλυσιν προβλημάτων περιφερειακοῦ προγραμματισμοῦ. Πλὴν ὁμως, ταῦτα ἀφοροῦν εἰς τι τμήμα τῆς ἐδαφικῆς τῶν ἐπικρατείας, ἢ δὲ οἰκονομικῆ καὶ τεχνολογικῆ στάθμῃ τῶν λοιπῶν περιφερειῶν τῶν εἶναι ὑψηλοτέρα. Ἐπίσης, ἡ ὅλη διάρθρωσις τοῦ οἰκονομικοῦ, ὀργανωτικοῦ, διοικητικοῦ κλπ. μηχανισμοῦ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας εἶναι τοιαύτης δυναμικότητος, οὕτως ὥστε ἡ κατεύθυνσις μιᾶς καθυστερημένης περιφερείας εἰς τὴν συμμετρίαν τῆς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως ἀποτελεῖ θέμα ἐσωτερικῆς κυρίως σημασίας καὶ, συνήθως, παροδικῆς μορφῆς¹⁶.

Διὰ τὴν Χώραν μας, ὁμως, τὸ πρόβλημα τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἔχει ὅλως ἀντίστροφον θέσιν. Ἐν προκειμένῳ ἔν μόνον τμήμα τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου (ἢ περιφέρεια τῶν Ἀθηνῶν) εἶναι ἀνεπτυγμένον ὡς πρὸς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Περαιτέρω, ἡ μέση οἰκονομικῆ καὶ τεχνολογικῆ στάθμῃ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας δὲν εἶναι τοῦ αὐτοῦ (ἢ παραπλησίου) βαθμοῦ τῆς τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν καὶ δὴ τῶν μελῶν τῆς Ε.Ο.Κ. Τοιοῦτοτρόπως, ὁ ἐθνικὸς δυναμισμὸς ἔχει ἀσθενεστέρας δυνατότητας.

Ἐξ ἄλλου, τὸ περιφερειακὸν πρόβλημα εἶναι, πλέον, χρονίας μορφῆς.

Ἡ ἐπίλυσίς του, ἀπαιτεῖ ριζικὰς ἀνακατατάξεις, κατ' ἀρχὴν εἰς τὸν τεχνικοοικονομικὸν καὶ τὸν κοινωνικοπολιτικὸν τομέα. Πέραν ὁμως τούτου ὁ ὑφιστάμενος ὀργανωτικὸς καὶ θεσμικὸς μηχανισμὸς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ στηρίξῃ τὴν μεμονωμένην προώθησιν τῆς οἰκονομίας μιᾶς συγκριτικῶς καθυστερημένης περιφερείας. Ἐπιβάλλεται τοιοῦτοτρόπως νὰ ἐπεκταθῇ εἰς ἀπάσας τὰς περιφερείας, με κάποιον ὁμως διαφορισμὸν οἰκονομικῆς, κατὰ κύριον λόγον, σκοπιμότητος, (τοῦλάχιστον κατὰ τὴν ἀρχικὴν φάσιν).

Τὸ πρόβλημα, ὅθεν, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων καὶ τὴν τᾶσιν συγκεντρώσεως εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Ἀθηνῶν. Πρέπει νὰ ἀποδοθῇ μᾶλλον, εἰς τὸν διαφορισμὸν τοῦ βαθμοῦ σωρεύσεως ὡς πρὸς τὸν ἀντίστοιχον εἰς τὰς λοιπὰς περιφερείας τῆς Χώρας καὶ εἰς τὰς ἐκ τοῦ διαφορισμοῦ τούτου ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς ἐν γένει προόδου τῶν τελευταίων.

Ἐπὶ τοιαύτας συνθήκας καὶ τοιούτους συλλογισμούς, ὁ καθολικὸς καὶ ταντόχρονος προγραμματισμὸς εἶναι ἐκεῖνος ὅστις δεόν νὰ διέπῃ τὰς προσπάθειας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας μας. Αἱ προσπάθειαι αὗται δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὐδοθοῦν ὅση καλὴ θέλησις ὑπάρξῃ, ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ δρᾶσις στηριχθῇ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τοὺς ἐθνικοὺς της πόρους. Ἡ ἐν προκειμένῳ ἔξωθεν προελεύσεως ἐνίσχυσις τῆς προσπάθειας περιφερειακῆς ἀναπτύξεως εἶναι δυνατόν νὰ ἐξευρεθῇ παρὰ τῆς Ε.Ο.Κ., ὡς ἐκ τῆς συνδέσεως τῆς Χώρας μας μετ' αὐτῆς.

ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ἐφαρμοζομένην κοινὴν πολιτικὴν περιφερειακοῦ προγραμματισμοῦ.

Πέραν τῆς συμπαραστάσεως τῆς Ε.Ο.Κ. ἀπαιτεῖται κινητοποίησις ὅλων τῶν ἐθνικῶν πόρων. Δι' αὐτῶν θὰ ἐνδυναμωθῇ ἡ οἰκονομία τῆς Χώρας καὶ θὰ διαμορφωθῇ ὑπὸ συνθήκας δυναμικῆς, σταθερᾶς καὶ ἀδιακόπου ἀναπτύξεως. Τοιοῦτοτρόπως, θὰ ἀποβῇ ἀνταγωνιστικὴ ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας καὶ τῆς μειώσεως τοῦ κόστους παραγωγῆς (καὶ ἐκ τούτου τῶν χαμηλῶν τιμῶν) καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς ποιοτικῆς βελτιώσεως τῶν ἐγχωρίων προϊόντων²². Κατὰ τὴν κινητοποίησιν ταύτην, ἰδιαίτερα ἔμφασις δέον νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα καὶ δὴ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν πρωτοβουλίαν.

Ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, οἱ ἐθνικοὶ καὶ περιφερειακοὶ στόχοι περιφερειακῆς σημασίας ἔχουν καὶ ἐθνικὴν σπουδαιότητα. Αὕτη ἀντανακλάται εἰς τὴν ἀνταγωνιστικότητα τῆς οἰκονομίας τῆς Χώρας μας ὡς πρὸς τὴν ἀντίστοιχον τῆς τῶν Χωρῶν—μελῶν τῆς Ε.Ο.Κ. Πρὸς τοῦτο, ἐν τῷ προγραμματισμῷ τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἀπαιτεῖται ἡ ἀνάπτυξις δράσεως πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Τοιοῦτοτρόπως θὰ διευκολυνθῇ ἡ ἀξιοποίησις τῶν δυνατοτήτων, τὰς ὁποίας μᾶς ἐγγυᾶται τὸ ὑφιστάμενον καθεστῶς καὶ αἱ ἐντὸς τούτου διαγραφόμενα ἐξελίξεις. Ἐνταῦθα βασικῆς σημασίας τυγχάνουν αἱ πολιτικῆς φύσεως ἀποφάσεις. Αὗται συνίστανται εἰς τὴν ἀνάληψιν πρωτοβουλιῶν καὶ τὴν ἐνδελεχῆ συγκεκριμενοποίησιν τῆς ἀκολουθητέας κρατικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρηματικῆς συμπεριφορᾶς.

Ἐν ἄλλοις λόγοις, ὑπαγορεύονται τὰ ἀκόλουθα: Πρῶτον, προγραμματισμένη κρατικὴ καθοδήγησις ἐπὶ περιφερειακοῦ ἐπιπέδου. Αὕτη δέον νὰ βασιζέται ἐπὶ οἰκονομικῶς καὶ τεχνικῶς ἀρίστων ἐπιτελικῶν σχεδίων, ἅτινα ἐγγυῶνται ἀνωτέραν τῆς σημερινῆς ποιότητα. Δεύτερον, κοινωνικαὶ ἀνακατατάξεις. Τρίτον, ὀργανωτικαὶ ἀναδιαρθρώσεις. Τέταρτον, θεσμικαὶ μεταβολαί, καὶ Πέμπτον, ὀρθολογισμὸς ὡς πρὸς τὴν ἀντλησιν καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν διαθέσιμων, ἐξευρεθησομένων καὶ δημιουργηθησομένων πόρων.

Δ. Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟΝ ΤΗΣ Ε.Ο.Κ.

1. Ὁ περιφερειακὸς προγραμματισμὸς ἐπὶ διεθνοῦς ἐπιπέδου

Αἱ τεχνικοοικονομικαὶ ἐξελίξεις ὡς καὶ αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ἀνακατατάξεις ὑπαγορεύουν τὴν σύμπραξιν τῶν κρατῶν εἰς εὐρύτερας οἰκονομικὰς ἐνώσεις.

Εἰδικώτερον εἰς τὴν σύμπραξιν ταύτην κατευθύνονται διὰ τὴν ἀπόκτησιν εὐχереίας: α) προσαρμογῆς καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν συγχρόνων τεχνολογικῶν ἐπινοήσεων, αἵτινες ὑποβοηθοῦν τὴν ἐθνικὴν παραγωγικὴν δραστηριότητα νὰ ἀποβῇ πλέον ἀνταγωνιστικὴ, β) ἐπιτεύξεως τοῦ ἐπιθυμητοῦ δι' ἕκαστον τούτων ρυθμοῦ ἀναπτύξεως καὶ γ) ἐξασφαλίσεως εἰς τὰ ἐθνικὰ προϊόντα των μεγαλυτέρων καὶ καλλιτέρων καταναλωτικῶν ἀγορῶν.

Ἄξια λόγου ἐπίπτωσις ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τῶν ἐνοποιουμένων ἐθνικῶν χώρων

ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατοῦσης ἰδέας τῆς ἰσορροπίας ἐν αὐτοῖς ἀναπτύξεως, ἀναφέρεται εἰς τὰς εὐεργετικὰς καταστάσεις, αἵτινες διαμορφοῦνται, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ μεγέθη τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, ἐν προκειμένῳ, παρουσιάζει ὁ συντελεστής ἐργασία, διὰ τὸν ὁποῖον ἀποσκοπεῖται ἡ πρόσδωσις ὑψηλοῦ βαθμοῦ διατοπικῆς, κατ' ἀρχὴν, κινητικότητος.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἔποψιν, ἐπισημαίνονται τόσον αἱ ἄμεσοι ἐπιπτώσεις ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ἐνίσχυσεως τῶν καθυστερημένων χωρῶν ὑπὸ τῶν ἀνεπτυγμένων (π.χ. σύσφιγξις σχέσεων) ὅσον καὶ αἱ ἔμμεσοι, διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως, τῆς καταπολεμήσεως τῆς ὑποαπασχολήσεως, τῶν κοινωνικῶν παροχῶν κλπ.

Ἐξ ἄλλου, σημαντικὴ εἶναι καὶ ἡ συμβολὴ τῆς ἐνοποιήσεως εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου ὡς ἐκ τῆς προωθήσεως καὶ διαδόσεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων καὶ τῆς παροχῆς πλείστων ὅσων παροχῶν εἰς τὰς εὐρείας μάζας τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ εὐρωπαϊκὸς χώρος ἀποτελεῖ τὴν εὐρυτάτην γεωγραφικὴν περιοχὴν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κάθε εὐρωπαϊκὴ χώρα (καὶ τῆς Ἑλλάδος συμπεριλαμβανομένης) δύναται νὰ προγραμματίσῃ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὑπὸ τὰς πλεον εὐνοϊκὰς δι' αὐτὴν προϋποθέσεις.

Ἐντὸς τοῦ ἐνοποιημένου τούτου χώρου ἀπαντῶνται δύο γενικαὶ κατηγορίαι κρατῶν διαφόρου οἰκονομικῆς στάθμης. Εἰς τὴν πρώτην ἐντάσσονται τὰ βιομηχανικῶς ἀνεπτυγμένα κράτη, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν περιλαμβάνονται τὰ μικρὰ ὑπανάπτυκτα (ἢ ὑπὸ ἀνάπτυξιν τελούντα), ὅπου ὁ κυριαρχῶν τομεὺς τῆς παραγωγικῆς τῶν δραστηριότητος εἶναι ἡ γεωργία.

Ὁ ἐπὶ διακρατικοῦ ἐπιπέδου κοινὸς προγραμματισμὸς τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως προσδίδει εἰς τὰ βιομηχανικῶς ἀνεπτυγμένα κράτη τὰς ἀκολούθους δυνατότητας : Ἄφ' ἑνός, νὰ συντονίσουν τὴν ἐθνικὴν παραγωγικὴν τῶν δραστηριότητα, οὕτως ὥστε νὰ διατηρηθῇ ἡ δυναμικότης τῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐναρμονίσουν τὴν πολιτικὴν τῆς οἰκονομικῆς τῶν συμπεριφορᾶς, ἀναπροσανατολιζόμενα εἰς τὰς λιαν ὑψηλῆς τεχνολογικῆς στάθμης παραγωγικὰς ἐνασχολήσεις.

Διὰ τῆς ἐπιδιώξεως ἐφαρμογῆς τῆς ἰσορροπίας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως προωθείται καὶ ἐνίσχυται ἡ οἰκονομία τῶν καθυστερημένων χωρῶν. Οὕτως, ὡς ἀποτέλεσμα ἐν προκειμένῳ ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων ἔχομεν ἀφ' ἑνός τὴν εἰς διεθνῆς ἐπίπεδον πολιτικὴν σταθεροποίησιν τῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν δημιουργίαν νέων ἀγορῶν, ἔνθα θὰ τοποθετηθοῦν τὰ προϊόντα τῶν προηγμένων χωρῶν⁶³.

Ἐξ ἄλλου, διὰ τὰς οἰκονομικῶς καθυστερημένας χώρας ἡ συμβολὴ τῶν προηγμένων συνίσταται εἰς τὴν ὑποβοήθησιν (οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις, τεχνικὴ βοήθεια κλπ.) πρὸς ἄμβλυνσιν τῶν δυσαρέστων συνεπειῶν ὡς ἐκ τῆς ἐπενεργείας τῶν ἀνασχετικῶν δυνάμεων εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον. Αὗται, ὡς γνωστόν, δημιουργοῦνται ἐκ τῶν διαμορφουμένων διεθνῶν ἀνταγωνιστικῶν καταστάσεων.

Ὁ ἐκ τῆς ἐνοποιήσεως τῶν ἐξ ἀρχικῶς ἐθνικῶν περιοχῶν εὐρὺς οἰκονομικὸς χώρος τῆς Ε.Ο.Κ. ἐγγυᾶται τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐνιαίας ἀγορᾶς, ὅσον ἀφορᾷ

εις την διακίνησιν ατόμων, αγαθών και κεφαλαίων. Ἡ ἐγγύησις ἀκριβῶς αὕτη ἐγκυμονεῖ κινδύνους διὰ τὴν οικονομίαν τῶν καθυστερημένων χωρῶν. Ὡς λόγοι ἐνταῦθα δύνανται νὰ ἀναφερθοῦν ἢ ὑστέρησις τῆς ἐθνικῆς τῶν ἀνταγωνιστικότητος ἐναντι τῆς ἀντιστοίχου τῶν προηγμένων χωρῶν ὡς καὶ αἱ ἀναλαμβάνόμεναι δεσμευτικαὶ ὑποχρεώσεις (π.χ. παραίτησις ἐκ τῆς ἀσκήσεως πολιτικῆς προστατευτισμοῦ ἐπὶ τῶν συναφῶν ἐθνικῶν συμφερόντων).

2. Αἱ συναφεῖς διατάξεις τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης

Ἡ Συνθήκη τῆς Ρώμης, τοῦ 1957, ὡς γνωστόν, εἶναι ἡ ἰδρυτικὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, τὴν ὁποίαν ὑπέγραψαν ἐξ Κράτη (Βέλγιον, Γαλλία, Γερμανία, Ἰταλία, Λουξεμβούργον καὶ Ὁλλανδία)¹³. Εἰς τὴν Συνθήκην ταύτην ὑπάρχει συγκεκριμένη ἐπιδιώξις. Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν διὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐνοποιήσεως ἐπιτάχυνσιν τῆς οἰκονομικῆς προόδου καὶ τὴν αὐξησιν τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἠνοποιημένων εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν. Ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος προγραμματίζεται ἀπὸ κοινῆς μετὰ τὴν κοινωνικὴν τοιαύτην, ὑπὸ συνθήκας ἰσορροπῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐνοποιουμένων εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν.

Ἡ σημασία καὶ ἡ σπουδαιότης, τὰς ὁποίας ἔχει ἡ περιφερειακὴ ἀνάπτυξις διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν οἰκονομικὴν ὁλοκλήρωσιν ἐμφαίνεται εἰς τὸ ἰδρυτικὸν τῆς Συνθήκης καταστατικόν, καὶ εἰς τὰ προσαρτηθέντα τούτῳ πρωτόκολλα, ὡς ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς διατυπώσεως τῶν ἄρθρων. Διὰ τῶν ἄρθρων τούτων, ἡ ἐνίσχυσις τῶν προσπαθειῶν περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἐπιδιώκεται ἄλλοτε κατὰ τρόπον ἄμεσον (ἐμφανῆ) καὶ ἄλλοτε ἔμμεσον (ἐξυπακουόμενον), διὰ τῆς προωθήσεως τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας τῶν Κρατῶν - μελῶν.

Εἰδικώτερον, εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων στόχων λειτουργίας τῆς Κοινότητος ἀναγνωρίζεται ἡ ἄρμονικὴ ἀνάπτυξις τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων καὶ ἡ ἀσυνεχῆς καὶ ἰσορροπὸς ἐπέκτασις τῶν κρατῶν ἐντὸς αὐτῆς (ἀριθμ. 2). Ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης ὑποδηλοῦται, ὅτι μέσον ἐπιτεύξεως τοῦ βασικοῦ στόχου τίθεται ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν περιοχῶν ἐκείνων, αἵτινες μειονεκτοῦν ἐναντι τῶν λοιπῶν, διὰ τῆς κινητοποιήσεως ἐν αὐταῖς τῆς διαδικασίας τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως⁶¹. Ἐπίσης, βάσιν ἀσκήσεως πολιτικῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἀποδιδόμενη προσοχὴ εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν ἐπιπτώσεων, ἐπὶ τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Κοινότητος, ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν συμμετεχουσῶν χωρῶν⁴⁶.

Τὸ πνεῦμα, λοιπόν, ὑπὸ τὸ ὁποῖον διέπεται ἡ Συνθήκη τῆς Ρώμης εἶναι ἡ ἄρμονικὴ ἀνάπτυξις τῶν οἰκονομικῶν τῶν συμμετεχουσῶν εἰς τὴν Ε. Ο. Κ. Χωρῶν. Αὕτη ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ἀπὸ κοινῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἐθνικῶν κοινωνικο-οικονομικῶν προβλημάτων πρὸς τὸν σκοπὸν δημιουργίας μιᾶς ἐνιαίας ἀγορᾶς, ἐνθα θὰ κυκλοφοροῦν ἐλευθέρως ἀγαθὰ, πρόσωπα καὶ κεφάλαια (ἄρθρ. 3). Πρὸς τοῦτο, προβλέπεται κατ' ἀρχὴν, ἡ σύστασις : Πρῶτον, τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Ταμείου διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν δυνατοτήτων ἀπασχολήσεως τῶν ἐργαζομένων καὶ τὴν συνδρομὴν ἀνυψώσεως τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου καὶ δεύτερον, τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τραπεζῆς Ἐπενδύσεων, ἥτις διὰ τῆς δημιουργίας νέων πόρων θὰ

διευκολύνη τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Κοινότητος (ἄρθρ. 3 παράγρ. θ).

Ἡ καθιέρωσις συνεργασίας ἀφορᾷ εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεων περιφερειακοῦ καὶ διαρθρωτικοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἐθνικῶν περιοχῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν περιφερειακὴν μονάδα τῆς Ε. Ο. Κ., ἡ δὲ οἰκονομία τῶν εὐρίσκεται εἰς μειονεκτικὴν θέσιν. Ἡ συνεργασία αὕτη ἔχει δύο ἐκδηλώσεις : Πρῶτην ἐκδήλωσιν συνιστᾷ ἢ ἀπὸ κοινῆς ὑπὸ τῶν διαφόρων ὀργάνων (Συμβούλιον, Οἰκονομικὴ καὶ Κοινωνικὴ Ἐπιτροπὴ, Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ) καὶ τῶν Κρατῶν - μελῶν μελέτη καὶ ἐξεύσεις τῶν ἐνδεικνυομένων λύσεων. Αἱ λύσεις αὗται εἶναι ὅσαι δύνανται νὰ συμβάλλουν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν ἰσόρροπον, ταχεῖαν καὶ συνεχῆ προαγωγὴν τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν στενωῶς καὶ ὀργανικῶς συνδεδεμένων χωρῶν⁵⁵. Δευτέραν ἐκδήλωσιν συνιστᾷ ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω ὀργάνων λαμβανομένων ἀποφάσεων διὰ τῆς δημιουργίας τῶν ἐνδεδειγμένων ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν, τῆς διενεργείας τῶν ἀπαραιτήτων ἐπενδύσεων, καὶ τοῦ προσανατολισμοῦ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας εἰς τοὺς ἐπιθυμητοὺς στόχους.

Οὕτω, καὶ πρὸς θεμελίωσιν τῶν ἀνωτέρω ἀπόψεων, διαβλέπομεν συμπεριφορὰν περιφερειακῆς σκοπιμότητος κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς (Ε.Ε.) ἀσκουμένην δασμολογικὴν πολιτικὴν (ἄρθρ. 29 παρ. β). Αὕτη λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν ἀναγκαιότητα ἀναπτύξεως συναγωνιστικῶν συνθηκῶν ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τῆς Κοινότητος, ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἀνταγωνιστικῆς ἰκανότητος τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἐπίσης, ἡ ἀποτροπὴ τῶν ἐπαπειλούμενων ἀνεπιθυμητῶν ἐπιπτώσεων ἐπὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου καὶ τῆς ἀπασχολήσεως διαφόρων περιοχῶν (καὶ βιομηχανιῶν) ἀποτελεῖ φροντίδα τοῦ Συμβουλίου (ἄρθρ. 49 παρ. δ). Πρὸς τοῦτο τοῦ παρέχεται ἡ δυνατότης (ἐφ' ὅσον προηγηθοῦν πρότασις τῆς Ε. Ε. καὶ συμβουλευτικὴ γνώμη τῆς Οἰκονομικῆς καὶ Κοινωνικῆς Ἐπιτροπῆς, Ο. Κ. Ε.) τῆς καθιέρωσεως συστήματος μηχανισμῶν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ διευκολύνεται ἡ κινητικότητα τῆς ἐργασίας πρὸς ἀπάμβλυσιν τῶν συνεπειῶν τῆς ἀνεργίας δυσκαμψίας (τοπικῆς ἢ ἐπαγγελματικῆς). Ὅσακις ἡ Ε. Ε. ἐξετάζει τὰς τιμὰς τῶν ἐκτελουμένων μεταφορῶν ὡς καὶ τοὺς ὄρους, οἵτινες περιέχουν οἰονδήποτε στοιχεῖον ὑποστηρίξεως καὶ προστασίας οἰκονομικοῦ κλάδου (ἢ μονάδος) ἐπιλαμβάνεται σοβαρῶς καὶ αὐτεπαγγέλτως (ἢ καὶ κατόπιν αἰτήσεως Κράτους - μέλους) τῶν περιφερειακῶν συνθηκῶν (ἄρθρ. 80 παρ. 2). Συγκεκριμένως διερευνᾷ τὰς ἀπαιτήσεις μιᾶς προσηκούσης πολιτικῆς δι' ὀρισμένην περιφέρειαν, τὰς ἀνάγκας τῶν ὑπαναπτύκτων περιοχῶν καὶ τὰ προβλήματα τῶν περιοχῶν, αἵτινες ἐθίγησαν σοβαρῶς ὑπὸ πολιτικῶν γεγονότων.

Τὸ Συμβούλιον, κατόπιν προτάσεως τῆς Ε. Ε. καὶ γνωμοδοτήσεως τῆς Ο. Κ. Ε. ἔχει ὡς ἀποστολὴν τὸν καθορισμὸν τῆς ἐφαρμοστῆς κοινῆς πολιτικῆς ἐπαγγελματικῆς καταρτίσεως. Ἡ χάραξις μιᾶς τοιαύτης πολιτικῆς ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν δυνάμεων, ἰκανῶν νὰ συμβάλλουν εἰς τὴν ἁρμονικὴν ἐθνικὴν (ἀλλὰ καὶ κοινοτικὴν) ἀνάπτυξιν τῶν Κρατῶν (ἄρθρ. 128).

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω περιπτώσεως, ἡ συμβολὴ τῆς Ε. Ο. Κ. εἰς τὴν περιφερειακὴν ἀνάπτυξιν ὑπονοεῖται καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν. Αὕτη εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν τὸ Συμβούλιον κινητοποιεῖ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀμοιβαιότητος εἰς τὴν

συνδρομήν και τήν υπόδειξιν καταλλήλων μεθόδων ελαφρύνσεως τοῦ παθητικοῦ σκέλους τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τῶν κρατῶν (ἄρθρ. 108). Ἐνταῦθα, ἐκτός τῆς ὑπό τούτου προηγουμένης ἐξετάσεως τῆς ἰδιομόρφου καταστάσεως, κινητοποιεῖται καί ἕτερος μηχανισμός. Οὗτος συνίσταται εἰς τήν ἀπό κοινοῦ διενέργειαν παραστάσεων εἰς διεθνεῖς χρηματοδοτικούς ὀργανισμούς, πρὸς τοὺς ὁποίους δύνανται τὰ Κράτη - μέλη νὰ προσφύγουν μεμονωμένως, εἰς τήν λήψιν τῶν ἀναγκαίων ρυθμιστικῶν μέτρων τῶν ἐξωτερικῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, καί, τέλος, εἰς τήν χορήγησιν περιορισμένων πιστώσεων παρὰ τῶν λοιπῶν Κρατῶν - μελῶν.

Τὸ ἰδρυθὲν ἐντὸς τῆς Ε. Ο. Κ. Εὐρωπαϊκὸν Κοινωνικὸν Ταμεῖον ἀνέλαβε τήν ἀποστολήν τῆς ἐξευρέσεως ἐργασίας καὶ τήν διευκόλυνσιν τῆς γεωγραφικῆς μετακινήσεως τῶν ἐργαζομένων (ἄρθρ. 123). Ἡ σύστασις τούτου ἐγένετο ἐπὶ σκοπῷ βελτιώσεως καὶ ἐν ταυτῷ ἐξισώσεως τῶν ὄρων διαβιώσεως καὶ συνθηκῶν ἀπασχολήσεως τῶν ἐργαζομένων (ἄρθρ. 117). Ὡς μέσον δὲ ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ τούτου ἐθεωρήθη ἡ ἐντὸς τῆς Ε. Ο. Κ. ἐναρμόνισις τῶν κοινωνικῶν συστημάτων διὰ τῆς προσεγγιστικῆς διαδικασίας τῶν θεσμικῶν καταστάσεων (νομοθετικῶν, κανονιστικῶν, διοικητικῶν).

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τράπεζα Ἐπενδύσεων, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς γενικωτέρας ἀποστολῆς τῆς καὶ ἰδίᾳ τῶν ὑπ' αὐτῆς χορηγουμένων δανείων καὶ παρεχομένων ἐγγυήσεων, ἐπιδιώκει τήν ἰσόρροπον καὶ ὁμαλὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ε. Ο. Κ. (ἄρθρ. 130). Πρὸς τοῦτο εἴτε ἀναλαμβάνει τήν ἐκτέλεσιν ἔργων, εἴτε χρηματοδοτεῖ εἰδικὰ προγράμματα. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων ἀναφέρεται εἰς τομεῖς, ὅπου πολλὰ Κράτη - μέλη, καίτοι ἀναμένουν ὀφέλη, ἐν τούτοις, λόγῳ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν, δὲν δύνανται νὰ τὰ αὐτοχρηματοδοτήσουν πλήρως. Τέλος, ἡ χρηματοδότησις προγραμμάτων διενεργεῖται ἐπὶ σκοπῷ εἴτε ἀξιοποιήσεως τῶν ὀλιγότερον ἀνεπτυγμένων περιοχῶν, εἴτε ἰδρύσεως νέων τομέων δραστηριοτήτων κλπ. Τὰ προγράμματα αὐτὰ δέον ὅπως εἶναι προσηρμοσμένα εἰς τὰς κοινοτικὰς ἀνάγκας καὶ νὰ μὴ δύνανται νὰ χρηματοδοτηθοῦν δι' ἰδίων μέσων ὑφ' ἐκάστου τῶν Κρατῶν - μελῶν.⁵⁸

Ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ε. Ο. Κ. προβλέπεται ἡ συγκρότησις εἰδικευμένων κατὰ παραγωγικὸν τομέα τμημάτων καὶ ἡ σύστασις ὑποεπιτροπῶν μὲ γνωμοδοτικὴν πρὸς ταύτην ἀποστολήν ἐπὶ εἰδικῶν θεμάτων καὶ ὀρισμένων τομέων (ἄρθρ. 197). Ἐπὶ τούτου, ἄλλως τε, ἐστηρίχθη καὶ ἡ πρόβλεψις τῆς ἀπὸ κοινοῦ ὀργανώσεως τῶν γεωργικῶν ἀγορῶν, διὰ τῆς δημιουργίας ταμείων γεωργικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ ἐγγυήσεων (ἄρθρ. 40, παρ. 2 καὶ 4).

Ἡ κοινωνικὴ διάρθρωσις τῆς γεωργίας καὶ αἱ ὑφιστάμεναι διαρθρωτικαὶ καὶ φυσικαὶ ἀνισότητες τῶν διαφόρων γεωργικῶν περιοχῶν προσδίδουν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα εἰς τήν γεωργικὴν δραστηριότητα. Ἐνταῦθα, ὁ χαρακτῆρ οὗτος βαρύνει ἀποφασιστικῶς. Προσέτι προβλέπεται ἡ βαθμιαία ἐφαρμογὴ τῶν καταλλήλων προσαρμογῶν καὶ ἰδιαιτέρως ἐκεῖ ἔνθα ὁ κυριαρχῶν τομεὺς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας εἶναι ὁ πρωτογενὴς (ἄρθρ. 39, παρ. 2). Διὰ τῆς ὡς ἄνω συμπεριφορᾶς ἀποσκοπεῖται ἡ διαμόρφωσις εἰς τὸν πληθυσμὸν τῶν γεωργικῶν περιφερειῶν

δικαίου επιπέδου διαβίωσης διὰ τῆς ἀξίσεως τοῦ ἀτομικοῦ εισοδήματος τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν⁵⁰.

Ἡ ἔννοια τῆς περιφερειακῆς κοινωνικῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως ἐξυπηρετεῖται ἐντὸς τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις. Οὕτω, καὶ ἐν ἀναφορᾷ εἰς τὸν συντονισμόν τῶν μεταφορῶν, προβλέπεται παντὸς εἶδους βοήθεια πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναφυομένων ἀναγκῶν τούτων (ἄρθρ. 77). Συγκεκριμένως, προβλέπεται ἡ ἐνάσκησις ἐιδικῆς διαδικασίας, ὡς αὐτὴ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ καθεστώτος τῶν μεταφορῶν ἐνδέχεται νὰ ἐπηρεασθῇ σοβαρῶς τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον καὶ ἡ ἀπασχόλησις εἰς ὠρισμένας περιοχάς (ἄρθρ. 75, παρ. 3). Ἐξ ἄλλου, περιέχεται ἐιδικὴ μέριμνα περὶ τοῦ ἐπιτρεπτοῦ τῆς παραχῆς ὑπὸ τῶν Κρατῶν - μελῶν ἐιδικῆς βοήθειας (ἄρθρ. 90, παρ. 3). Ἡ βοήθεια αὕτη, ἥτις ὑπὸ διαφορετικῆς συνθήκας θὰ ἐθεωρεῖτο ἀντίθετος πρὸς τοὺς κανόνας συναγωνισμοῦ ἐντὸς τῆς Κοινότητος, ἔχει τριπλῆν ἀποστολήν. Πρῶτον, νὰ εὐνοήσῃ τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν περιοχῶν μὲ ἀσυνήθως χαμηλὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον καὶ δυσμενεῖς ἀντικτύπους ὡς ἐκ τῆς εἰς εὐρεῖαν ἔκτασιν ἀπαντωμένης ὑποαπασχολήσεως. Δεύτερον, νὰ προωθήσῃ τὴν πραγματοποιήσιν σοβαροῦ τινος σχεδίου εὐρωπαϊκοῦ ἐνδιαφέροντος ἢ τὴν θεραπείαν μιᾶς σοβαρᾶς διαταραχῆς τῆς οἰκογενείας ἐνὸς Κράτους - μέλους. Τρίτον, νὰ διευκολύνῃ τὴν ἀνάπτυξιν ὠρισμένων οικονομικῶν περιοχῶν (ἢ δραστηριοτήτων), ὑπὸ ὠρισμένας ἐπιφυλάξεις, κοινῶς συμφέροντος.

Τέλος, ἐιδικῶς προβλέπεται (ἄρθρ. 226) ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν κατὰ τὴν μεταβατικὴν τετραετῆ περίοδον ἤθελεν ἐπιδεινωθῆ ἡ οικονομικὴ κατάστασις μιᾶς περιφερείας Κράτους - μέλους. Ἡ ἐπιδείνωσις αὕτη δέον νὰ προέλθῃ ἐκ τῶν παραχωρήσεων, τὰς ὁποίας αἱ συμβατικαὶ τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης ὑποχρεώσεις ἐπέβαλον εἰς ἕν Κράτος-μέλος, ἐπὶ σκοπῷ ἐναρμονίσεως τῆς οικονομικῆς του πολιτικῆς πρὸς τὴν κοινὴν τῆς Ε. Ο. Κ. (περίπτωσις Γερμανίας). Τὸ ἐν λόγῳ κράτος θὰ ἠδύνατο νὰ αἰτήσῃ εἴτε ἄδειαν υἱοθετήσεως ὑπ' αὐτοῦ μέτρων διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς διαταραχθεῖσης ἰσορροπίας εἴτε λῆψιν παρὰ τῆς Ε. Ε. προστατευτικῶν μέτρων^{62, 26}.

Ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ὑπὸ τῶν Κρατῶν - μελῶν ἀσκήσεως κοινῆς οικονομικῆς πολιτικῆς τῆς Ε. Ο. Κ., καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι δὲν καταστρατηγοῦνται οἱ βασικοὶ στόχοι, ἐπιτρέπεται ἡ ὑπαρξίς καὶ ὀλοκλήρωσις περιφερειακῶν ἐνώσεων (ὡς διὰ τὴν ὁμάδα τοῦ Beneloux, ἄρθρ. 233). Ἐξ ἄλλου, εἰς τὸ προσηρημένον τῆς Συνθήκης Πρωτόκολλον, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν καὶ ἐθεωρήθη ὅτι ἀποτελεῖ ἀντικείμενον κοινῶς συμφέροντος ἢ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας ἀνάληψις πρωτοβουλίας ἐκτελέσεως ἔργων περιφερειακῆς ἀναπτύξεως. Πρὸς τοῦτο συνεφωνήθη ἡ διευκόλυνσις τῆς διὰ παντὸς τρόπου, ὅστις ἐτίθετο εἰς τὴν Συνθήκην, καὶ ἰδιαίτερος διὰ χρηματοδοτήσεως τῶν ἔργων ὑπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τραπεζῆς Ἐπενδύσεων καὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Ταμείου. Τὰ ἔργα ταῦτα, ἐντασσόμενα εἰς τὰς πλαίσια τοῦ δεκαετοῦς ἐθνικοῦ προγράμματος οικονομικῆς ἀναπτύξεως, θὰ ἀπεσκοποῦν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ὀλιγότερον ἀνεπτυγμένων ζωνῶν τῆς Μεσημβρίας καὶ τῶν νήσων ὡς καὶ τὴν δημιουργίαν νέων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως. Τέλος, ἡ σύνδεσις μὲ τὰς ὑπερποντίους χώρας καὶ ἐδάφη (ἄρθρ.

131) ἔταξεν ὡς στόχον τὴν προαγωγὴν τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀναμενόμενης οἰκονομικῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως.

3. Ἡ συμβολὴ τῆς Ε.Ο.Κ.

Ὁ προγραμματισμὸς τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας εἰς τὸ πλαίσιον τῆς Ε. Ο. Κ. δὲν εἶναι τῆς μορφῆς τοῦ προγραμματισμοῦ, ὅστις ἀκολουθεῖται εἰς τὰς Χώρας - μέλη τῆς Ε. Ο. Κ.

Ἡ ὑπαρξίς τοῦ προβλήματος τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως διὰ τὴν Ἑλλάδα ὀφείλεται πέραν τῶν ἤδη γνωστῶν αἰτίων καὶ εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ μέση οἰκονομικὴ καὶ τεχνολογικὴ στάθμη τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ὕστερὴ τῆς ἀντιστοίχου τῶν Χωρῶν - μελῶν τῆς Ε. Ο. Κ.⁵. Ἐφ' ὅσον ἡ ἀναπτυξιακὴ διαδικασία ἤθελε στηριχθῆ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἐθνικὸν δυναμισμὸν, οὗτος, ὅσον καὶ ἐπιτυχῶς ἤθελεν κατευθυνθῆ, δὲν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσῃ τὰς δυναμικῶς διαμορφουμένας ἐξελίξεις ἐντὸς τῆς Ε. Ο. Κ. Κατὰ συνέπειαν ὁ βασικὸς στόχος τοῦ ἄρθρου 2 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης θὰ καθίστατο ἀνέφικτος⁹.

Πρὸς τοῦτο θεωρεῖται σκόπιμον ὅπως διὰ τῆς καταλλήλου ἐξωτερικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἐπιδιωχθῆ παρὰ τῆς Ε. Ο. Κ. συμπάραστασις εἰς τὰς ἐθνικὰς προσπάθειάς προγραμματισμοῦ τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας μας. Ἡ συμπάραστασις δὲ αὕτη νὰ ἐκδηλωθῆ ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς λειτουργίας τῆς Γνωμοδοτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Περιφερειακῶν Οἰκονομιῶν¹¹ καὶ τὴν ἐφαρμοζομένην κοινὴν πολιτικὴν περιφερειακοῦ προγραμματισμοῦ. Ἐν ἄλλοις λόγοις νὰ ἐκληφθῆ ἡ Ἑλλάς ὡς περιοχὴ τοῦ κοινοτικοῦ ἐδάφους, χρῆζουσα τὴν ὑπὸ τῶν Χωρῶν - μελῶν ἐφαρμογῆς ἐνὸς διακρατικοῦ προγράμματος περιφερειακῆς ἀναπτύξεως. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος τοῦτου πρέπει νὰ στηριχθῆ εἰς τὸ πρότυπον τῆς ὑπὸ τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν ἀσκουμένης πολιτικῆς, ἐπὶ σκοπῶ ἀμβλύνσεως ἢ ἄρσεως μιᾶς τοπικῶς ἐπισημανθείσης καὶ πιθανὸν μεμονωμένης ἀνωμαλίας. Τὸ προσιδιάζον ἐν προκειμένῳ γενικῆς φύσεως μέτρον εἶναι ἡ μεταφύτευσις (εἰς τὰς ἐμφανιζούσας ἀναπτυξιακὰς δυνατότητας περιοχὰς) παραγωγικῶν δραστηριοτήτων μὲ ἀντισταθμιστικὰς ἢ ἐξισορροπητικὰς ιδιότητες.

Ἡ συμβολὴ τῆς Ε. Ο. Κ. διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως πρέπει κατὰ κύριον λόγον νὰ τοποθετηθῆ καὶ νὰ ἐκδηλωθῆ διὰ τῆς τεχνικῆς βοήθειάς. Ἐν προκειμένῳ, τὸ ἄρθρον 46 τῆς Συμφωνίας τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Χώρα μας συνεδέθη μετ' αὐτῆς (No 4226, Φ. Ε. Κ. 41/14.3.62) παρέχει εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Συνδέσεως τὴν δυνατότητα ἐκπονήσεως καὶ ἐκτελέσεως ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος συναφῶν προγραμμάτων¹². Ἡ κινητοποίησις τῶν τεχνικῶν ὡς καὶ τῶν λοιπῶν μέσων εἰς τὰς καθυστερημένας περιφερείας τῆς Χώρας θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ πρώτην τοῦλάχιστον, προσέγγισιν εἰς τὴν μελέτην καί, ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὴν ἐπίλυσιν ὀρισμένων βασικῶν προβλημάτων (π.χ. τεχνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις, βασικὰ ἔργα οἰκονομικῆς ὑποδομῆς)⁴⁵.

Ἐξ ἄλλου, δεδομένης τῆς δυναμικῆς μορφῆς τῆς ἐξελίξεως τῶν ἀνταγωνιστικῶν καταστάσεων εἰς τὸ χῶρον τῆς Ε. Ο. Κ., ἡ ἐντὸς τοῦ πνεύματος τῶν ἄρθρων 1 καὶ 62 τῆς Συμφωνίας τῶν Ἀθηνῶν ἐνδεικνυομένη κατεύθυνσις εἰς τὴν περιφερειακὴν τῆς πολιτικῆν πρέπει νὰ περιλάβῃ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐθνικῶν προγραμμάτων χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων εἰς ἔργα βασικῆς οἰκονομικῆς ὑποδομῆς.

Εἰδικώτερον, ἡ συμβολὴ τῆς Ε. Ο. Κ. συνίσταται εἰς τὴν διεύρυνσιν τῆς ὑπ' αὐτῆς ἀσκουμένης δανειακῆς πολιτικῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Παραλλήλως, καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Χωρῶν - μελῶν αὐτῆς χρηματοδότησιν, θὰ ἦτο σκόπιμος ὁ μεταξὺ τούτων συντονισμὸς τῆς παρεχομένης ἐνίσχυσεως²⁹.

Τέλος, ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς ὡς ἄνω συμβολῆς, δὲν πρέπει νὰ ἀγνοήσῃ τὴν χρησιμότητα τῆς διαμεσολαβήσεως διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Χώρας μας εὐνοϊκὴν μεταχείρισιν ὑπὸ διεθνῶν χρηματοδοτικῶν πηγῶν. Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν Ἑλλάδα εἰς στιγμὴν καθ' ἣν ἀφ' ἑνὸς αἱ δυνατότητες συνάψεως δανείων ἐκ χωρῶν μὴ μετεχουσῶν εἰς τὴν Κοινότητα θὰ ἀτονοῦν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ χρηματοδοτικὴ ἰσχὺς τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ θὰ ἐξασθενῇ, ἐνόσφ θὰ μειοῦται ἡ ροὴ εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον ἐσόδων, ὡς ἐκ τῆς καταργήσεως τινῶν ἐμμέσων φόρων (π.χ. δασμοί).

Ε. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΗΓΑΙ

- 1) Σ. ΑΓΑΠΗΤΙΔΗ : «Εἰσήγησις περὶ τὴν Κοινοτικὴν Ἀνάπτυξιν». Β. Ε. Ι., Συνέδριον Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως Περιφερειακοῦ Ἐπιπέδου. Ρόδος 21, 22, 23 Ἀπρ. 1961, σσ. 21 - 22.
- 2) Σ. ΑΓΑΠΗΤΙΔΗ - Γ. ΛΥΜΠΕΡΙΔΗ : «Προγράμματα Τοπικῆς Ἀναπτύξεως ἐν Ἑλλάδι». Ἑλληνικὸν Κέντρον Παραγωγικότητος, Ἀθῆναι, 1958, σ. 40.
- 3) Σ. ΑΓΑΠΗΤΙΔΗ - Γ. ΛΥΜΠΕΡΙΔΗ : Ἐνθ. ἀνωτ., σσ. 115 - 116.
- 4) Ν. ΑΡΩΝΗΣ : «Εἰσήγησις περὶ Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως». Β. Ε. Ι., Συνέδριον Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως Περιφερειακοῦ Ἐπιπέδου. Μεσολόγγιον, 30 Αὐγ. 1, 2 Σεπτ. 1960, σ. 13.
- 5) Ι. ΑΦΤΙΑ : Ἡ Τελωνειακὴ Ἐνωσις Ἑλλάδος - Ε. Ο. Κ., βάσει τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως Ε. Β. Ε. Α. (Οἰκονομικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 24) Ἀθῆναι, Ἀπριλ. 1962, σ. 8.
- 6) Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ : «Ἡ συμβολὴ τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Προγράμματος Ἠπείρου». Β. Ε. Ι., Συνέδριον Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως Περιφερειακοῦ Ἐπιπέδου. Ἰωάννινα 9, 10, 11 Σεπτ. 1960, σσ. 94 - 96.
- 7) ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ, 633/1960, «Περὶ Ὄργανισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ Ν. Δ. 4191/1961 «Περὶ τροποποιήσεως τῶν περὶ Ὄργανισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ κειμένων διατάξεων».
- 8) Σ. ΓΕΡΩΝΥΜΑΚΗ : «Περιφερειακὴ κατανομή τοῦ ἐθνικοῦ μας εἰσοδήματος». Περιοδικὸν «Σπουδαί» τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Πειραιῶς. Τόμ. ΙΓ, τευχ. 2, Πειραιεύς, 1962 - 63, σσ. 239 ἐπ.
- 9) Α. Ν. ΓΙΑΝΝΙΩΤΗ : «Ἡ Σύνδεσις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴν Κοινότητα». Ἀθῆναι, 1965, σ. 123.

- 10) Π. ΔΕΡΤΙΑΗ : «Εγχειρίδιον Δημοσίας Οικονομικής». Τεύχ. 4ον. Ἄφοι Π. Σάκκουλα (ἐκδ.) Ἐσσεαλονίκη - Ἀθήναι, 1968, σσ. 184 - 185.
- 11) Ε. Β. Ε. Α., Ἡ Μόνιμος Διάσκεψις τῶν Ἐμπορικῶν καὶ Βιομηχανικῶν Ἐπιμελητηρίων τῆς Ε. Ο. Κ. (Ἡ ἐν Ρώμῃ 13ῃ Σύνοδος, 21 Μαΐου 1963), Ἀθήναι Ὀκτ. 1963, σσ. 14 - 15.
- 12) ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ, Συμφωνία, συνιστώσα Σύνδεσιν μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος. Ἀθήναι, 1966.
- 13) ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ, Συνθήκη περὶ Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος. Ἀθήναι, 1966.
- 14) Ι. ΕΞΑΡΧΟΥ : «Εισήγησις». Β. Ε. Ι., Συνέδριον Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως Περιφερειακοῦ Ἐπιπέδου. Ἰωάννινα 9, 10, 11 Σεπτ. 1960, σσ. 129 - 131.
- 15) ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ : «Ἐκθέσις». Εὐρωπαϊκὸν Σεμινάριον περὶ Ἐκπαιδεύσεως Στελεχῶν Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως (Ἀθήναι, Ἑλλάς 17 - 26 Σεπτ. 1962). Γενεὺθ, 1962, σ. 9.
- 16) Α. Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ : «Περιφερειακὸς Προγραμματισμὸς ταυτοχρόνως εἰς ὅλην τὴν Χώραν», Περιοδικὸν «Σπουδαί» τῆς Α. Β. Σ. Π. Τόμ. ΙΒ, τευχ. 9 - 10, Πειραιεύς, 1961 - 1962, σ. 60.
- 17) ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ : «Τὸ Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἠπείρου (1960 - 1964)». Υ. Π. Α. Η., Μελέται καὶ Ἐκθέσεις Ἀναπτύξεως Ἠπείρου, Τόμοι Γ' καὶ Δ'. Ἰωάννινα 1962, σσ. 5 - 74 (τ. Γ').
- 18) ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ : «Προσχέδιον δεκαετοῦς Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἠπείρου (Β' Ἐκθέσις ἐπὶ τοῦ Π. Α. Η. 1958)». Π. Α. Η., Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ, Μελέται καὶ Ἐκθέσεις Ἀναπτύξεως Ἠπείρου. Τόμοι Α' καὶ Β' Ἰωάννινα, 1960, σ. 61 (τ. Α').
- 19) Κ. Ε. Π. Ε., Περιφερειακὴ Γεωργικὴ Ἀνάπτυξις. Ἀθήναι, 1967, σσ. 149 - 150.
- 20) Κ. Ε. Π. Ε., Σχέδιον Προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος (1966 - 1970). Ἀθήναι, Δεκέμβριος 1965 (Πολυγραφημένη ἔκδοσις), σσ. 21 - 22, 171 - 185.
- 21) ΑΡ. ΚΛΗΜΗ : Ἀγροτικὴ Οἰκονομία (πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Α. Τ. Ε.). Ἐξέλιξις 1924 - 1954, — Προβλήματα — Κατευθύνσεις (Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Ἀθήναι, 1961, σσ. 70 - 84.
- 22) Α. Ζ. ΚΟΜΙΝΟΥ : «Ἀπαιτεῖται νέον πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως», Α. Β. Σ. Π. «Σπουδαί», Τόμ. ΙΓ'. Πειραιεύς, 1962 - 1963, σσ. 234 - 235.
- 23) Α. Ζ. ΚΟΜΙΝΟΥ : «Τὰ ἀσθενῆ σημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας. Μερικαὶ προτάσεις διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν». Ἀθήναι, 1964, σ. 23.
- 24) ΧΡΥΣ. ΚΟΣΣΕΡΗ : «Ἡ Κοινοτικὴ Ἀνάπτυξις». Υ. Π. Α. Η., Μελέται καὶ Ἐκθέσεις Ἀναπτύξεως Ἠπείρου. Τόμ. Γ' καὶ Δ'. Ἰωάννινα, 1962, σ. 101.
- 25) Σ. Δ. ΛΑΣΚΑΡΙ : «Ἀνάλυσις τῆς Κερκυραϊκῆς Οἰκονομίας εἰς τὸ πλαίσιον τῆς προσπαθείας περιφερειακῆς ἀναπτύξεως». Ἀθήναι, 1968, σ. 35.
- 26) Π. Χ. ΜΑΥΡΑΚΗ : «Ἀγορὰ Εὐρωπαϊκὴ Κοινὴ (Ε. Ο. Κ.)». Ὁργανισμὸς Ἐγκυκλοπαιδικῶν Ἐκδόσεων Χάρη Πάτση (ἐκδ.), Νέα Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, Τόμ. Α', σ. 636.
- 27) ΚΛ. Β. ΜΠΑΝΤΑΛΟΥΚΑ : «Φορολογικὰ κίνητρα δι' οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν». Πειραιεύς, 1961, σ. 7 ἐπ.
- 28) Μ. ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗ - ΔΕΛΙΒΑΝΗ : Περιφερειακὴ Ἀνάπτυξις καὶ Ἐπαρχιακὴ Βιομηχα-

νία. Εισήγησις (Κέντρον Προβολής και Ἀναπτύξεως, Δ' Σεμινάριον Βιομηχανικῆς Ἀναπτύξεως) Θεσσαλονίκη 24-28, Σεπτ. 1969, σ. 17.

- 29) «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ» (Δεκαπενθήμερος Ἐπιθεώρησις τῶν Οἰκονομικῶν Ἐξελίξεων), ἀρ. τ. 11-12. Ἰούνιος 1969, σσ. 268 ἑπ.
- 30) ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (1968), ἄρθρον 28.
- 31) Κ. ΣΥΡΕΠΙΣΙΟΥ : «Διοικήσις και Κοινοτική Ἀνάπτυξις». Β. Ε. Ι., Συνέδριον Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως Περιφερειακοῦ Ἐπιπέδου. Μεσολόγγιον, 30 Αὐγ. 1, 2 Σεπτ. 1960, σ. 34.
- 32) ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, Ἐκθεσις Διοικητοῦ ἐπὶ τοῦ Ἰσολογισμοῦ 1968. Ἀθήναι, 1969, σ. 26.
- 33) ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ (Κεντρική Ἐπιτροπή Ἐπεξεργασίας Προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως), Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως Ἑλλάδος 1968-1972. Ἀθήναι, Φεβρουάριος 1968, σσ. 43-44.
- 34) ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ, Πενταετὲς Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Χώρας 1960-1964. Ἀπρίλιος 1960 (πολυγραφημένη ἔκδοσις), σσ. 178-181.
- 35) ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ : Ἀπόφασις ὑπ' ἀριθμ. 3793/360/30.12.61. Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως, τεῦχος Β, ἀρ. φ. 31/31.1.1962.
- 36) ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ : Ἀπόφασις 3794/361/30.12.1961. Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως, Τεῦχος Β, ἀρ. φ. 31/31.1.1962.
- 37) ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ : Ἀπόφασις 6450/386/7.2.62. Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως, Τεῦχος Β, ἀρ. φ. 51/1962.
- 38) ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ : Ἀπόφασις ὑπ' ἀριθμ. 47478/1192/225/2.8.65. Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως, Τεῦχος Β, ἀρ. φ. 501/10.8.65.
- 39) ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ : Ἀπόφασις ὑπ' ἀριθμ. 14009/462/164/18.3.1966. Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως, Τεῦχος Β, ἀρ. φ. 217/14.4.1966.
- 40) ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ : Ἀποφάσεις.
 α) δι' Υ. Π. Α. Α. Σ. Ε. ὑπ' ἀριθμ. 26958/876/159/8.6.1967, και
 β) δι' Υ. Π. Α. Α. Ν. Α. 29990/1024/469/23.6.1967. Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως, Τεῦχος Β, ἀρ. φ. 485/1.8.1967.
- 41) ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ : Συστατικαὶ Ἀποφάσεις Συμβουλίων Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως ὑπ' ἀριθμ. 30281-87/1037-43/171-77/24.6.67. Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως, Τεῦχος Β, ἀρ. φ. 485/1.8.1967.
- 42) ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ : Ἀπόφασις ὑπ' ἀριθμ. 5472/229/31.1.1966.
- 43) Υ. Σ. Ε. Σ. Α. : Περιφερειακὰ Συνέδρια Ἀνορθώσεως : Σε ἰρὰ Μελετῶν Ἀνασυγκροτήσεως :
 α) Αον. Κεντρική Μακεδονία. Θεσσαλονίκη, 12-15 Νοεμβρ. 1949, ἀριθμ. 9, Ἀθήναι, 1949.
 β) Αον. Κεντρική Μακεδονία. Θεσσαλονίκη, 12-15 Νοεμβρ. 1949 (Πορίσματα), ἀριθμ. 26. Ἀθήναι, 1950.
 γ) Βον. Ἀνατολική Μακεδονία - Θράκη, 10-13 Δεκ. 1949, ἀριθμ. 15, Ἀθήναι, 1950.
 δ) Γον. Ἠπειρος 21-24 Ἰαν. (Τὰ στοιχεῖα), ἀριθμ. 15, Ἀθήναι, 1950.
 ε) Γον. Ἠπειρος - Λευκάς, 21-24 Ἰαν. (Πρακτικά και Πορίσματα), ἀριθμ. 25, Ἀθήναι, 1950.
 στ) Δον. Δυτική Μακεδονία, 7-10 Μαΐου 1950 (Τὰ στοιχεῖα), ἀριθμ. 30, Ἀθήναι, 1950.
 ζ) Δον. Δυτική Μακεδονία, 7-10 Μαΐου 1950. (Πρακτικά και Πορίσματα), ἀριθμ. 40, Ἀθήναι, 1950.

- η) Εον. Θεσσαλία, 12 - 14 Ιουνίου 1950 (Τὰ Στοιχεῖα), ἀριθμ. 41, Ἀθήναι, 1950.
 θ) Εον. Θεσσαλία, 22 - 24 Ιουνίου 1950 (Πρακτικά καὶ Πορίσματα), ἀριθμ. 49.
 Ἀθήναι, 1950.
- 44) Γ. ΧΙΩΤΗ : «Ἡ πολιτικὴ τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως εἰς τὰ πλαίσια τοῦ πενταετοῦς ἔθνικοῦ προγράμματος». Εἰσήγησις εἰς τὸ Α' Οἰκονομικὸν Συνέδριον, Ἀθήναι, Δεκ. 1966.
- 45) Ι. ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ : «Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιχειρήσις ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος». Ε. Β. Ε. Α. (Οἰκονομικὴ Βιβλιοθήκη, 37). Ἀθήναι, Μάιος 1966, σ. 46.
- 46) Δ. ΨΑΡΟΥ : «Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότης καὶ ἡ Σύνδεσις τῆς Ἑλλάδος». Οἰκονομικὴ καὶ Λογιστικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια, Τόμ. Ἑλλάς. Ἀθήναι, 1963, σ. 146.
- 47) ΡΗ. LAMOUR : Διευθέτησις τῆς Περιοχῆς τῆς Ἠπειροῦ (Ἐκθεσις). Ἑλληνικὸν Κέντρον Παραγωγικότητος, Ἰούλιος 1957, σσ. 77 καὶ 86.
- 48) VAN DER PLAS : «Εἰσήγησις ἐπὶ τοῦ προγράμματος κοινοτικῆς ἀναπτύξεως Χρυσουπόλεως Νέστου». Ὑπουργεῖον Βορείου Ἑλλάδος. Συνέδριον Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως Περιφερειακοῦ Ἐπιπέδου. Καβάλα 12, 13, 14 Σεπτ. 1959, σσ. 112 - 114.
- 49) AGRIDEV : Agricultural Development Company (International) Ltd., Crete : Deelopment Plan 1965 - 1970. Synopsis. Tel Aviv, April 1965, p. 2.
- 50) E. E. C. : Propositions concernant l'élaboration et la mise en oeuvre de la Politique Agricole Commune. Brussels, June 1960.
- 51) F. A. O. (United Nations Special Fund), Economic Survey of the Western Peloponnesus - Greece. Vol I. The General Report, Rome, 1965, p. 6 - 13.
- 52) H. GIERSCH : «The Economics of Regional Policy,» The German Economic Review. Vol. 3, No I, Stuttgart, 1965, p. 14 - 16.
- 53) W. ISARD AND Z. H. CUMBERLAND (ed.), Regional Economic Planning. Techniques of Analysis for less Developed Areas. (Papers and Proceedings of the First Study Conferences on Problems of Economic Development, organized by the European Productivity Agency, Bellagio, Italy, June 19th - July 1st, 1960). Paris, 1960.
- 54) B. F. JOHNSTON and J. W. MELLOR : «The Role of Agriculture in Economic Development». The American Economic Review, Vol. LI, No 4, Sept. 1961, p. 571 - 2.
- 55) E. KLARKAND and I. B. F. KORMOSS : «Regional Planning in North - West Europe (Part 2)» Studies in Comparative Local Government, Vol. 2.
- 56) O. E. C. D. Le Project Regional Mediterranean. Grèce (Enseignement et developpement, Rapports par pays). Paris, 1965.
- 57) O. E. C. E., Projet de la zone d'Experimentation et Démonstration de l'Épire. Agence Européenne de Productivité. Mai 1960.
- 58) O. E. C. D. : Economic Conditions in Member and Associated Countries. Haly. Paris, 1960, p. 30.
- 59) O. E. C. D., Regional Development and Accelerated Growth. Seminar held under the auspices of the Technical Co - operation Programme (Herzlia, Israel, 29th Nov. to 9th Dec. 1964). Paris, 1965.
- 60) EUST. PANAS : «Comment on Paper Dr. Andr. Wrobel» Regional Science Association, Papers VIII, The Hague Congress, 1961.
- 61) PRIBE - MÖLLER : «La Politique Économique Regionale condition du succès de la Poli-

tique Agricole. Communauté Économique Européenne». Études, Serie Agriculture, No 4, 1963.

- 62) B. C. ROBERTSON : «Regional Development in the E.E. C.». G. Allen and Unwin 95. London, 1962, p. 79.
- 63) S. G. TRIANTIS : Common Market and Economic Development. (The E. E. C. and Greece)- Center of Planning and Economic Research. (Research Monograph Series, No 14). Athens 1965, p. 38 - 42.

Βασικός συντελεστής έπιτυχίας είναι ή

ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗ

Ειδική Έπιθεώρησις έρεύνης προβλημάτων προβολής άγαθών, διαφημίσεως αὐτῶν, δημοσίων σχέσεων καί Marketing.

Μοναδική έκδοσις εις την Έλλάδα

‘Η ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΣ ενδιαφέρει τόν βιομήχανον, τόν έμπορον, τόν διαφημιστήν, τόν σύμβουλον δημοσίων σχέσεων, κάθε έπιχειρηματίαν δημοσιότητος.

‘Η μόνη έκδοσις πού δημοσιεύει μηνιαία στατιστικά στοιχεία τής διαφημιστικῆς κινήσεως τής χώρας μας.

Πληροφορίαί καί συνδρομαί : Λεωφ. Συγγροῦ 4 – Τηλ. 910.079

Διευθυντής : Μ. Β. ΠΑΥΛΙΔΗΣ